

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΟΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ (Charles A. Curan)	289
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ HARVARD (Ν. Μηναδάκη)	299
ΓΙΑ ΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΘΗ Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΖΩΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ (P. Lehmann)	306
WILHEIM v. HUMBOLDT: Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ (Παν. Μπαλαχάνη)	309
ΨΥΧΗ ΕΚΠΕΣΟΥΣΑ (ποίημα Ν. Καμθύση)	310
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΜΑΣ ('Αρ. 'Α. 'Ασπιώτη)	311
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	313
ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ: «ΕΝΟΙΩΘΑ ΕΝΑ ΚΕΝΟ» ('Ι. 'Αλεξίου)	315
ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ	316
ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΕΝΟΣ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥ (Δ. Ναθαναήλ)	317
ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ (Κ. Χαραλαμπίδη)	318
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ	320

«ΑΚΤΙΝΕΣ» ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΕΤΟΣ 30ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1967

ΑΡΙΘ. 284

ΔΡΑΧ. 7

Ε Μ Π Ρ Ο Σ
Ε Ι Σ Τ Η Ν
Κ Ρ Ι Σ Ι Μ Ο Ν
Κ Α Μ Π Η Ν

Ε Ν Α
Μ Η Ν Υ Μ Α

ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ»

*Αἱ βασικαὶ ἀνθρωπιστικαὶ ἀρχαὶ ὑπὸ
τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας*

Τιμᾶται δραχ. 25. Πωλεῖται εἰς τὰ κεντρικὰ περίπτερα καὶ βιβλιοπωλεῖα Ἀθηνῶν -- Πειραιῶς καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν μέσῳ τοῦ «Νέου Πρακτορείου Ἐφημερίδων καὶ Περιδικῶν».

Ἀποστέλλεται ταχυδρομικῶς ὑπὸ τοῦ Γραφείου τῆς «Συζητήσεως» εἰς τοὺς πέμ-
ποντας τὸ ἐκ δραχ. 25 ἀντίτιμον (διὰ τὸ ἐξωτερικὸν Δολλ. 1½)

Ε Κ Δ Ο Σ Ι Σ Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ι Κ Ο Υ «ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ»

Σ Ι Ν Α 38 - Α Θ Η Ν Α Ι, 135 - Τ Η Λ. 630.701

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 30^{ον}

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1967

ΑΡΙΘ. 284

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

«Ἐπιστολαί»

Ὁλόκληρος ἡ φύσις εἶναι ἕνας ναὸς
ποῦ οἱ ζωντανές του κολῶνες,
φαίνονται καμμιά φορά νὰ μουρμουρίζουν
λέξεις συγκεχυμένες καὶ ἀκατάληπτες.

Ὁ ἄνθρωπος ταξιδεύει ἐκεῖ,
μέσα ἀπὸ ἕνα δάσος συμβόλων,
γνωρίζοντας ὅτι περιβάλλεται ἀπὸ μάτια
ποῦ τὸν κοιτάζουν στοργικά.

Σὰν ἀτέλειωτοι ἦχοι ποῦ,
ἀπὸ κάπου πέρα μακρυὰ,
ἐνώνονται σὲ μιὰ θαθεῖα καὶ μυστικὴ
ἁρμονία,
πλατειὰ σὰν τὴ δίδυμη ἀπεραντοσύνη
τῆς νύχτας καὶ τοῦ φωτός.
"Ἐτσι ὅλα τὰ χρώματα, οἱ ἦχοι καὶ τ'
ἄρώματα.
μιλοῦν ἁρμονικά.

"Ἐχομε πάρει τὸ θέμα μας ἀπὸ τὸ
ποίημα τοῦ Baudelaire «Λουλούδια τοῦ
Διαβόλου», ὅπου συγκρίνονται τὸ φυσικὸν
καὶ ὑπερφυσικόν, «σὰν ἀτέλειωτοι
ἦχοι ποῦ ἀπὸ κάπου πέρα μακρυὰ ἐνώνονται
σὲ μιὰ θαθεῖα καὶ μυστικὴ ἁρμονία». Φαίνεται ὅτι τὸ θέμα μας εἶναι ἐπι-
πικαιρον, ἐφ' ὅσον οἱ λέξεις «θρησκεία»

καὶ «ὕγεια» ἔχουν σχέσι μὲ τὶς ιδέες
καὶ ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς μας.

Μελετώντας αὐτὴ τὴν σχέσι καὶ προσπαθώντας νὰ ἀναλύσωμε μερικὰ ψυχολογικά καὶ θεολογικά συμπεράσματα, θὰ ἀναφερθοῦμε εἰς κάποιους παλαιούς τρόπους ἐρεύνης καὶ μελέτης. Διότι αὐτὸ ἦτο μιὰ ἀπὸ τὶς προεξέχουσες ἐπιτεύξεις τόσο δὲ παλαιὰ, ὥστε σὰν τὸ ποίημα τοῦ Baudelaire διατηρεῖ διαρκῶς τὴν παραλληλίαν καὶ σχέσιν μεταξὺ τοῦ τί εἶναι καλὸ στὴν φυσικὴ καὶ ψυχικὴ ὑγεία καὶ τὴν σχέσι του μὲ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, «τὸ ὕστατο μέλημά» του στὴν προσπάθειά του νὰ φθάσῃ τὸν Θεό.

"Ἀλλὰ ἐνῶ ὁ Baudelaire μὲ μεγάλη λεπτότητα περιγράφει τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ τὴν σχέσι τους μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ θεῖον, ἐμεῖς ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐντείνωμε τὴν προσοχή μας στὶς ψυχολογικὰς ἀνάγκας αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἀνθρώπου, εἰδικῶς δὲ ὅπως ἐμφανίζονται στὴν συμβουλευτικὴ καὶ ψυχοθεραπεία. "Ἄν καὶ ὁ κύριος στόχος μας, τότε, εἶναι νὰ μελετήσωμε τὴν σχέσι ποῦ ἐπέρχεται μὲ τοὺς εἰδικευμένους ψυχοθεραπευτὰς καὶ συμβούλους, πολλὰς ἀπὸ αὐτὰς τὶς παραδοχὰς μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν στὸν γιατρὸ καὶ τὸν ἀσθενή, καθὼς καὶ στὶς ψυχολογικὰς ἀπόψεις τῆς ποιμαντικῆς συμβουλευτικῆς.

“Όταν όμως γίνη ένας παραλληλισμός μεταξύ θρησκείας και υγείας ή παρομοίων συγκρίσεων, είναι σύνηθες ν’ αρχίζουμε με φυσικές απόψεις και να τις παραδεχώμεθα όπως ήσαν. Τό γεγονός είναι, ότι ή προσέγγις εις τό υπερφυσικό, εις τό βασίλειον τής χάριτος και τής θείας δωρεάς, μπορεί να προέρχεται και από τό φυσικόν, από ό,τι γνωρίζομε, βλέπομε και δοκιμάζομε. Η χάρις, λέγομε τότε, οίκοδομεί επί τής φύσεως. Ο Άριστοτέλης τήν έποθετήσε κατά ένα διαφορετικόν τρόπον όταν ευρεν ότι ό,τιδήποτε και αν είναι ό άνθρωπος εις τόν καλύτερό του έαυτόν, ό Θεός είναι άπεριοριστός καλύτερος.

Αυτό πού πρόκειται να κάνωμε εδώ, είναι κατά κάποιον τρόπο τό αντίθετον. Θά θέλαμε να λάθωμε μερικές αντίληψεις, αί όποια γενικώς θεωρούνται θεολογικά και να τις εξετάσωμε από τήν φυσική τους σχέση. Άντι να στραφούμε προς τήν υγεία, παραδειγματος χάριν, και να σκεφθώμε, τί σχέσιν έχει με τήν θρησκεία, καλύτερα να στραφούμε προς ώρισμένες θεμελιώδεις θρησκευτικές έννοιες αλλά να τις έρευνήσωμε υπό τό πρίσμα των προσωπικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων.

Κανονικά, όταν σκεπτόμεθα για ιδέες σαν τήν άποστολή, πίστι, αγάπη, έλπιδα, ένσάρκωσι και άπολύτρωσι, τήν ιδέα τής Άγ. Τριάδος τά σκεπτόμεθα σαν θεολογικές έννοιες. Θά μπορούσα να προτείνω ότι αυτές οι έννοιες έχουν επίσης σημαντικές ψυχολογικές πτυχές, τις όποιες ή σημερινή πρόοδος τής ψυχολογίας και ψυχιατρικής καθιστούν όλο και πιό έμφανεis. Ο στόχος μας θά είναι κυρίως αυτές οι ψυχολογικές απόψεις. Ισχυριζόμεθα όμως, ότι τέτοιες ψυχολογικές αντίληψεις εμπλουτίζουν αυτές τις ιδέες από τήν θεολογική τους σπουδαιότητα. Τις επενδύουν με μία βαθύτερα και έντονωτέρα σχέση με τήν ανθρωπίνη ύπόστασι. Υπ’ αυτήν τήν έννοια, έλπίζομε να υποδηλώσωμε τό ψυχολογικόν βάθρον του τί πιθανόν καλείται «μία θεολογία ανθρωπίνων έξαρτήσεων».

“Ας αρχίσωμε με τήν ιδέα τής άποστολής. Βεβαίως «άποστολή» δέν είναι άποκλειστικά μία θεολογική λέξις. Δέν χρειάζεται παρά να ρίψωμε μία ματιά στο άποτέλεσμα μιās θομβαρδιστικής άποστολής, για να τό θυμηθώμε. Φυσικά, ή ιδέα ότι ένας προσφέρεται εκουσίως εις κάποιον άλλον, έχει περισσότερη σχέση προς μίαν θρησκευτικήν ώθησιν ή κλήσιν. Ο άπεσταλμένος πρέπει να προσφέρει τόν έαυτόν του. Ο πιστός άνθρωπος όμως, προσφέρει τόν έαυτόν του κατά ένα ιδιαίτερον τρόπον και για ένα ειδικό σκοπό. Ένεργεί έτσι, μιμούμενος τόν Θεό. Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης έρμηνεύων τήν θεία άπολύτρωσι δέν περιγράφει μόνον τήν χριστιανική στάσι, αλλά τήν παγκόσμια θέσιν ως προς τό πώς είναι δυνατή ή αγάπη μεταξύ Θεού και ανθρώπου. «Έν τούτω έστι ή αγάπη, ούχ ότι ήμεις ήγαπήσαμεν τόν Θεόν, αλλά ότι αυτός ήγάπησεν ήμάς... ει ούτως ό Θεός ήγάπησεν ήμάς και ήμεις οφείλομεν άλλήλους αγαπάν». Αυτό είναι μία θεμελιώδης άρχή εις τήν προσέγγισι του εϋσεβούς ανθρώπου προς τόν πλησίον του.

Τώρα έρχόμεθα εις τό σημείον να εξετάσωμε από ψυχολογικής απόψεως τό βάθος τής ιδέας του να αγαπάς πρώτος. Αυτό είναι βασικό σε κάθε ανθρωπίνη σχέση, ή όποια έχει κάποιαν αξία και νόημα δι’ όποιονδήποτε. Κατά κάποιον τρόπον, πριν μπορέσω να αισθανθώ ότι αξίζω ή απέκτησα πίστι και εμπιστοσύνη στον έαυτό μου, πρέπει να συναντήσω κάποιον από τόν όποιον να λάβω άπόλυτη έμπειρία του να αγαπάσαι. Συνήθως, πιστεύομεν ότι αυτό τό λαμβάνει κανείς, όταν είναι παιδί, από τους γονείς του ή από άλλους από τους όποιους πρέπει να έξαρτάται δι’ αγάπης. Αυτό όμως πού βλέπομε στην συμβουλευτική και ψυχοθεραπεία είναι, ότι ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων δέν έχει πείρα του να αγαπάται. Ούτω, εις μίαν ένδοσκόπησι του έαυτου τους, φαίνονται άποξενωμένοι και χωρίς αξία.

Γιὰ νὰ εἶναι σημαντικὴ ἢ συμβουλευτικὴ καὶ ψυχοθεραπεία εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, πρέπει νὰ τοὺς δεσμεύσῃ μὲ μία συνάντησι εἰς τὴν ὁποία θὰ εἶναι σίγουροι ὅτι θὰ ἀγαπηθοῦν.

Πρέπει ὅμως, νὰ καθορίσουμε τί ἐννοοῦμε μὲ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς θεραπευτικῆς ἀποτελεσματικῆς συναντήσεως ἀγάπης. Ἡ λέξις «ἀγάπη» ἔχει πολλὰ σημασίαι. Φυσικὰ δὲν ἐννοοῦμε κανένα εἶδος ναρκισσιστικῆς σχέσεως μὲ ἐρωτικὸ καὶ συναισθηματικὸ χαρακτήρα. Οἱ παθητικοὶ τόνοι τῶν δημοφιλῶν τραγουδιῶν δείχνουν τὴν κενότητα μιᾶς τέτοιας σχέσεως. Καὶ εἰς τὴν καλύτερὴν μορφὴν, τέτοιοι συναισθηματισμοί, ὅσον ποιητικὰ καὶ ἑλκυστικὰ καὶ ἂν ἤχουν, συνήθως δὲν μποροῦν νὰ ὀλοκληρώσουν τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασι. Συγκριτικῶς, ἡ ἀγάπη ποὺ εἶναι δυνατὴ, μπορεῖ νὰ ἐμφανισθῇ ἐγκόσμια καὶ πεζή. Ἄλλὰ ἀκόμη καὶ ἡ πραγματοποιήσις μιᾶς τέτοιας ἀγάπης εἶναι ὀλοφάνερα δύσκολη καὶ ἴσως ἀκόμη σπάνια στὴν ἐποχὴ μας.

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἐξηγήσωμε, γιατί ἡ ἀγάπη ἀπαντᾶται σήμερα εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, σὲ μιὰν αὐστηρὰ ἐπαγγελματικὴν ἀτμόσφαιρα. Ἄλλὰ, γιὰ νὰ ἔχη ἀληθινὴ ἔννοια ἡ ἀγάπη, εἰς μία τέτοια κλινικὴ σύνθεσι θέλει προσωπικὴ ἀκεραιότητα, αὐτογνωσία καὶ αὐτοέλεγχον ἐκ μέρους τοῦ θεράποντος. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μπορεῖ νὰ μεταδοθῇ εἰς τὸν πελάτη ἢ ἀσθενὴ ἀληθινὴ ἀξία καὶ ἐκτίμησις τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἴσως δὲν ὑπάρχει τίποτα πιὸ πλούσιο καὶ δόκιμον ἀπ' αὐτὴν τὴν ἄποψιν τῆς κλινικῆς σχέσεως καὶ ἀκόμη τίποτα πιὸ δύσκολον γιὰ νὰ μάθῃς καὶ συνεπῶς νὰ ἐφαρμόζῃς.

Τὸ νὰ ἀγαπᾷς πρῶτος, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἶναι πιὸ ἀναγκαῖον, διότι τὸ πρόσωπον ποὺ συναντᾷς στὴν συμβουλευτικὴ καὶ ψυχοθεραπεία ἔχει κατορθώσει νὰ κἀνὴ δύσκολον τὸν ἑαυτόν του πρὸς τὴν ἀγάπην. Εἶναι ἀκόμη δύσκολον νὰ τὸν πείσῃς ὅτι μποροῦσε νὰ εἶναι ἀγαπητός. Ἐπίμεμπτοι πράξεις καὶ συμπεριφορὰ ἔναντι αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων εἶναι ἕνα εἶδος ἀντιδράσεως αὐτῆς τῆς

ἐχθρότητος πρὸς τὸν ἑαυτόν του. Ὁ θεράπων πρέπει νὰ δώσῃ πάρα πολλὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του γιὰ τὴν θεραπεία αὐτοῦ τοῦ πελάτου ἢ ἀσθενοῦς, διότι μόνον τότε θὰ φανοῦν τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς ἀμοιβαίας πίστεως καὶ ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν θεραπευτικὴν σχέσιν.

Ἐὰν ἔπρεπε μὲ μιὰ φράσιν νὰ ἐκφράσωμε τὴν φύσιν αὐτῆς τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀγάπης, μπορούσαμε νὰ λέγαμε ὅτι ζητᾷ νὰ ἐκκενώσῃ τὸν ἑαυτόν σου ὀλοκληρωτικὰ γιὰ τὸν ἄλλον. Παραλληλίζοντας αὐτὸ μὲ τὴν θρησκευτικὴν ἄποψιν, βλέπομε πὼς εἶναι ἐπίσης μιὰ περιγραφή τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἄλλων μεταξύ τους καὶ πρὸς τὸν Θεὸ ἢ ὁποία ἐπίσης ζητᾷ νὰ δώσῃς ὀλοκληρωτικὰ τὸν ἑαυτό σου εἰς τὸν πλησίον σου.

Αὐτὴ ἡ ποιότης περιβάλλει τὴν θεραπευτικὴν σχέσιν μὲ βαθύ σεβασμὸν γιὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἀτόμου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ αὐτοσεβασμοῦ ἐνὸς ἀτόμου. Συνήθως αὐτὸ τὸ ἄτομον εἶναι συνηθισμένον νὰ χρησιμοποιεῖται καὶ νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ ἄλλους γιὰ τὸ δικό τους συμφέρον. Ὁ θεράπων δὲν κάνει αὐτό. Ὁ ἀσθενὴς στὴν θεραπεία του αἰσθάνεται ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον παράξενη τὴν ἔλλειψιν τῆς εἰδικῆς χρησιμοποίησεώς του. Περιμένει σιωπηλὰ κάποιον κρυφὸ σχέδιον χρησιμοποίησεώς του, ἀσχέτως πρὸς τὸ πόσον ἀληθινὴ τοῦ φαίνεται ἡ σχέσις ποὺ ὑπάρχει μὲ τὸν θεράποντα. Μόνον μετὰ ἀπὸ ἐπανειλημμένες δοκιμὰς τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ σεβασμοῦ τοῦ θεράποντος πρὸς αὐτόν, ἀρχίζει ὁ ἀσθενὴς νὰ ἀνακτᾷ τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ νὰ τὸν βλέπῃ σὰν ἕνα πρόσωπον ποὺ ἀξίζει νὰ τὸ ἐμπιστεύσῃ καὶ νὰ τὸ σέβασῃ.

Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ θεραπεία δὲν γίνεται μόνον μὲ τὴν προσπάθειαν τοῦ θεράποντος. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μιὰ ἀνθρωπίνη σχέσις μὲ ὅλη τὴν διαμάχην καὶ τὸν ἀγῶνα ποὺ συνεπάγονται εἰς αὐτήν. Αὐτό, ποὺ κάνει νὰ διακρίνεται αὐτὴ ἡ σχέσις ἀπὸ ἄλλας παρόμοιες σχέσεις τοῦ ἀσθενοῦς, εἶναι τὸ διαρκές καὶ ἐπίμονον ἐνδιαφέρον τοῦ θεράποντος πρὸς

αυτόν. Αυτό του δίδει μία νέα δύναμι αυτοσεβασμού και τελικῶς ἀποκτᾶ ἕνα αὐτοδυναμισμὸν, τοῦ ὁποίου τὴν ὑπαρξιν μόλις καὶ ἐγνώριζε, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ποτὲ δὲν ἐνεπιστεύετο ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀλοκληρωθῆ.

Μποροῦμε νὰ δοῦμε πῶς μιὰ τέτοια σχέσηι ἀγάπης, στὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς συναισθηματικότητος, θὰ ἀπαιτοῦσεν ὄχι μόνον τὸν ἀνώτερο βαθμὸν ἐπαγγελματικῆς εὐσυνειδησίας, ἀλλὰ ἐπίσης τὴν πλέον ἰσχυρὰ κλινικὴ ἱκανότητα. Ἀλλὰ μποροῦμε νὰ δοῦμε ἐπίσης, πῶς εἰς περιπτώσεις ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης, ὅπως αὐτῆ, μποροῦσε νὰ συμβῆ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν «ὕψηλῆς ἐμπειρίας» εἰς μίαν σχέσηιν. Διὰ νὰ εἶναι πράγματι ἀποτελεσματικὸν αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ νὰ ἀγαπᾶς πρῶτος, πρέπει κανονικὰ νὰ περιορισθῆ εἰς μίαν ἐπαγγελματικὴν σχέσηι μὲ ἐλέγχους καὶ ὄρια. Ἴσως ζητοῦμε πάρα πολλὰ ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπον, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν ἀνώτερον ἐκπαιδευμένον καὶ λεπτὸν θεράποντα, ὁ ὁποῖος προσφέρει εἰς τοὺς ἄλλους τέτοια ἐκλεπτισμένη εὐαισθησία μὲ αὐτοθυσία, πέραν ἀπὸ τὰ περιορισμένα ὄρια τῆς θεραπευτικῆς συνεντεύξεως. Διότι δὲν ὁμιλοῦμε ἐδῶ γιὰ τὶς σχέσεις πού μποροῦμε νὰ τὶς ὀνομάσουμε «ἔρωτικές» ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνο τὸ εἶδος ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸν ἄλλον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν εἰς τὸν ρόλον τοῦ θεράποντος μὲ ἕναν πελάτην ἢ ἀσθενῆ. Εἰς αὐτὸ τὸ θεραπευτικὸν ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἄλλον, μὲ τὶς ἀπαιτήσεις πού ἐγείρονται γιὰ τὸν θεράποντα νὰ δίδῃ καὶ νὰ περιορίζῃ τὸν ἑαυτὸν του, βλέπομε τὴν θρησκευτικὴν ἄποψιν τοῦ νὰ ἀγαπᾶς πρῶτος εἰς μίαν ἀπὸ τὶς πλέον ἐξέχουσες φυσικὰς μορφάς.

II

Ἐχομε χρησιμοποιήσει τὶς λέξεις «πίστις», «ἐμπιστοσύνη» καὶ «πεποίθησις». Αὐτὸ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς ἄλλες ἔννοιες πού συνήθως ὀνομάζονται χριστιανικὲς ἀρετές, τῆς πίστεως, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης. Μποροῦμε δὲ νὰ δοῦμε τὴν συγγέ-

νειά τους μὲ τὴν σχέσηι πού περιγράψαμε προηγουμένως. Προτοῦ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀμοιβαία πίστις μεταξὺ θεράποντος καὶ ἀσθενοῦς καὶ προτοῦ μπορέσῃ νὰ ἐμφανισθῆ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἀγάπη, τὸ πρόσωπον πού χρῆζει βοηθείας πρέπει νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτερον ἐπίπεδον τῶν αἰσθημάτων του τῆς ἀναξιότητος καὶ ἀποξενώσεώς του. Μὴ ἔχον πίστιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ πίστιν εἰς τὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις δὲν ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ πιστεύσῃ εἴτε εἰς τὸν ἑαυτὸν του, εἴτε εἰς τὸν ἄλλον. Ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικία, ὁ ψυχικὸς του κόσμος πάντοτε κατείχετο ἀπὸ ὑποψίες καὶ ἀμφιβολίας. Αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξηρᾶτο καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητοῦσε κατανόησι καὶ ἀγάπη, πάντοτε ἐπετοῦγγαναν νὰ τὸν ἐξαπατοῦν καὶ νὰ τὸν ἀφήνουν μόνον, χωρὶς ἀγάπη καὶ χωρὶς νὰ τοῦ ἀποδίδουν κάποιαν ἀξία. Ἐφέροντο δὲ ἔτσι, ἐνῶ ἔδειχναν μερικὲς φορές, ξαφνικά, ὅτι τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν. Αὐτὸ ὅμως, τελικῶς, τοῦ ἄφηνε τὸ αἶσθημα, ὅτι τὸν «χρησιμοποιοῦσαν» χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται πραγματικὰ δι' αὐτόν.

Ἐπὶ αὐτὸ τὸ πρῖσμα εἶναι φανερόν, ὅτι διὰ νὰ ἔχη μίαν ἀληθινὴν ἔννοιαν, διὰ τὸν ἀσθενῆ, μίαν ὁποιαδήποτε σχέσηιν, πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τιμιότητα καὶ ἀκεραιότητα. Ὁ Rogers ἔχει χρησιμοποιήσει τὴν λέξι «διαφάνεια» διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν παντελεῖ «προσφορά» τοῦ θεράποντος εἰς ἐκεῖνες τὶς στιγμὰς. Διότι συνήθως ὁ ἀσθενὴς εἶναι τόσοσ ἐπιφυλακτικὸς εἰς κάθε προσέγγισιν καὶ παρατήρησιν πού τοῦ γίνεται, ὥστε μόνον μίαν γνησίαν προσφοράν ἐκ μέρους τοῦ θεράποντος θὰ τὸν κἀνῃ ἴσως ἀπὸ τὴν πρώτῃ στιγμῇ νὰ πιστέψῃ ὅτι ἐνδιαφέρεται ἀληθινὰ δι' αὐτόν.

Σημειώνομε ὅτι αὐτῆ δὲν εἶναι μίαν ἀπλὴν πίστιν πρὸς τὸν θεράποντα, ἀλλὰ μίαν βαθειὰ πίστιν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν σχέσηι μεταξὺ τοῦ θεράποντος καὶ τοῦ ἀσθενοῦς. Ὡς ἀποτέλεσμα, βλέπομε τὸν ἀσθενῆ νὰ ἀρχίζῃ νὰ ἐμπιστεύεται τὸν ἑαυτὸν του. Ἰδιαιτέρως τὸ δείχνει, μὲ τὸ νὰ γίνεται πιὸ ἐκδηλωτικὸς καὶ

μέ τὸ νὰ ἀποβάλλῃ τὴν ἐπιφυλακτικότητά του. Κάπου ἐδῶ, σὰν τὸ ποιητικὸ «βιολέττες πλησίον ἐλώδους πέτρας» ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζονται μεμονωμένες, ἐκδηλώσεις ἐλπίδος καὶ σταθερῶν αἰσθημάτων. Κάπου ἐδῶ, ἐπίσης, εἰς αὐτὸ τὸ λεπτὸ σημεῖον προόδου βλέπομε τοὺς πρώτους παλμούς τῆς ἀγάπης σὰν τὰ πρῶτα πράσινα φύλλα τῆς ἀνοίξεως, νὰ ἀναφύωνται ἐπάνω ἀπὸ τὴν θαλτώδη κατάστασι τοῦ οἰκτιρισμοῦ καὶ τῆς ἀπορρίψεως τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ ἀγάπη ποῦ ἐμφανίζεται ἐδῶ σιγά-σιγά εἶναι μία ἀληθινὴ καὶ ἀξιοσέβαστη ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἀργότερα φυσικὰ θὰ δείξῃ εὐγνωμοσύνη καὶ ἐκτίμησι πρὸς τὸν θεράποντα. Ἀλλὰ βασικὸ εἰς αὐτὸ εἶναι ἡ θαθεῖα πεποιθήσις τοῦ ἀσθενοῦς ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι πράγματι ἀνεξάρτητος, ὅτι ὁ θεράπων δὲν θέλει τίποτε πλέον ἀπὸ αὐτὸν παρὰ μόνον νὰ ἐκτιμῆσῃ ὅπως πρέπει τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιοῦσῃ. Διὰ τὸν θεράποντα αὕτη εἶναι ἡ καλύτερη ἀμοιβὴ ποῦ μπορεῖ νὰ λάβῃ διὰ τὸ ἀληθινὸ καὶ ἀνυστερόβουλون ἐνδιαφέρον του. Γιὰ τὸν πελάτη ἢ ἀσθενῆ, ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς περιβάλλουσι τὴν ἀγάπην καὶ τὸν αὐτοσεβασμό.

III

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἰς τὴν μελέτη τῆς θεραπευτικῆς σχέσεως καὶ εἰς τὴν θεολογικὴν τῆς ἀντιστοιχίας ἔχομε ἐξετάσει τὴν ἔννοια τῆς «ἀποστολῆς», τὴν πορεία τοῦ νὰ ἀποστέλλεσαι νὰ ἀγαπᾷς πρῶτος καὶ τὴν σχέσιν ποῦ ἔχουν μεταξὺ τους ἡ πίστις, ἐλπίς καὶ ἀγάπη ἢ ὅποια ἀκολουθεῖ καὶ ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτήν. Ἐπίσης μποροῦμε νὰ δοῦμε αὐτὴν τὴν πορεία κατὰ συμπερασμὸν ἀπὸ δύο ἄλλες ἔννοιες κατανοητῆς ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως. Αὐτὲς οἱ ἔννοιες εἶναι «ἐνσάρκωσις» καὶ «ἀπολύτρωσις».

Θεολογικῶς ἡ ἐνσάρκωσις μπορεῖ νὰ περιγραφῆ, μὲ τὸ ὅτι ὁ Θεὸς πῆρε τὸ σῶμα ἀνθρώπου καὶ ἔγινε ὁμοίός μας. Αὕτη ἡ ἐνσάρκωσις διεπέρασε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὸ αἰσθημα τῆς ἀναξιότητος

του εἰς τὰ μάτια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα τῆς προσωπικῆς του ἀπολυτρώσεως, τῆς κατανοήσεως, τῆς θείας ἀξίας καὶ ἐξαρτήσεως.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως τὸν συναντήσαμε στὴν ψυχολογικὴν θεραπευτικὴν σχέσιν εἶναι, καθὼς εἶπαμε, ἀποξενωμένος καὶ ἀνάξιος. Αὐτὸ δὲν ἀπαντᾶται μόνον εἰς ἀνθρώπους φανερά ἀπροσάρμοστους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους ποῦ δίδουσι τὴν ἀντίθετον ἐντύπωσιν. Οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ εἶναι ἀποξενωμένοι, μόνον καὶ χωρὶς καμμιάν αἴσθησιν βασικῆς ἀξίας μέσα εἰς ἐκπληκτικὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ πνευματικὰ προσόντα καὶ οἱ γυναῖκες ἐπίσης μποροῦν νὰ ἔχουσι πλήρως τὴν αἴσθησιν ὅτι κανεὶς δὲν τὰ ἀγαπᾷ καὶ ὅτι εἶναι ἀνεπιθύμητες, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχουσι τέτοια φυσικὴ ὁμορφιά καὶ γοητεία, λόγῳ τῆς ὁποίας περιβάλλονται πάντα ἀπὸ θαυμαστάς.

Μία τέτοια ἀποξένωσις καὶ ἀναξιότης διὰ νὰ βοηθηθῇ ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴν σχέσιν ἔχει μιὰ ἀνάγκη. Πρέπει δηλ. ὁ θεράπων νὰ διεισδύσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ νὰ καταστήσῃ δυνατὴ τὴν ἀπολύτρωσιν. Διότι αὕτη ἡ ψυχολογικὴ ἀπολύτρωσις — ὅπως καὶ εἰς τὴν θεολογικὴν τῆς ἀντιστοιχίας — ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἀπὸ κάποιον ἄλλον. Ἀρχικῶς δὲν μπορῶ νὰ ἀποκτήσω τὴν εὐνοϊαν τῆς ἀξίας μόνος μου. Εἶναι φανερόν ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ὅτι ὁ Harry Stoek Sullivan ὠνόμασε «συγκερασμὸν κύρους». Εἰς αὕτη τὴν περίπτωσιν μιὰ ἀναγνώρισις τῆς ἀξίας μου ἢ ὁποία φαίνεται ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰ τῶν ἄλλων πρὸς ἐμέ.

Διὰ πολλοὺς ποῦ ἔρχονται γιὰ ψυχολογικὴν βοήθειαν, αὕτη ἡ ἀνάγκη τοῦ «συγκερασμοῦ κύρους» εἶναι θεμελιώδης. Ἐν τούτοις, ὅσο καὶ ἂν ἐπιφανειακῶς φαίνεται ὅτι ἡ ζωὴ τους ἔχει κάποιον νόημα καὶ πληρότητα, εἰς κάποιον ψυχολογικὸν κέντρο παραμένουν ἀνασφαλεῖς, ἀπαρνηταὶ τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ ἀκοινωνητοὶ εἰς σημαντικὰ σημεῖα μὲ τὸν ἑαυτὸν τους καὶ τοὺς ἄλλους. Κατὰ ἕναν τρόπον, δὲν ἔχουσι ἐνσάρκωθῆ — φοβούμενοι πράγματι νὰ «εἶναι» αὐτοὶ ποῦ εἶναι, διότι δὲν ἐμπιστεύονται τὸν ἑαυ-

τόν τους, δηλ. τὸν ἐνσαρκωμένον ἑαυτόν τους. Εἶτε περιγράφουμε τὴν ἀφορμὴ τῆς ἀσθενείας τους σὰν μία ψεύτικη ἰδανικὴ προσωπογραφία μὲ ὑπερβολικὴ τελειότητα, εἶτε ἓνα ἄτακτο ὑπέρ-ἐγώ, αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι φαίνονται κατὰ ἓναν τρόπον ἐντελῶς ἀπρόθυμοι νὰ παραδεχθοῦν τὸν ἑαυτὸν τους εἰς τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασί του καὶ νὰ ἀνήκουν εἰς αὐτήν. Εἰς τὴν φράσιν «συχάινομαι τὸν ἑαυτόν μου», μὲ τὴν ὁποία πολὺ συχνὰ ἀρχίζει μία συζήτησις γιὰ τὸν ἑαυτόν τους δείχνουν ἓνα εἶδος ἐχθρότητος καὶ μισαλλοφροσύνης πρὸς τὸν ἑαυτόν τους. Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν τῆς μὴ παραδοχῆς τοῦ ἑαυτοῦ τους εἶναι, ὡσὰν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποτὲ νὰ μὴ ἔχουν ὠριμάσει, «ἀνδρωθῆ», μὲ ὅλη τὴν ζεστασιά, κατανόησι καὶ παραδοχῇ τοῦ ἑαυτοῦ των, ὅπου τέτοια ἐνσάρκωσις θὰ ἐμπεριείχετο εἰς τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασι.

Ὁ θεράπων εἰσέρχεται εἰς αὐτὴν τὴν δύσκολη κατάστασι δι' αὐτοῦ ποῦ θὰ ὠνομάζετο «διάλογος ἐνσαρκώσεως». Δὲν ὁμιλεῖ ἀπλᾶ, ἀλλὰ ἡ μελετημένη του συζήτησις εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐνσαρκωμένη ὑπαρξί του ἀνθρώπου — εἰς τὴν ζωικὴν ὑπαρξί καθώς καὶ εἰς τὴν λογικὴ του. Καθὼς ὁ ἄνθρωπος ὅλο καὶ περισσότερο ἐμπιστεύεται τὸν θεράποντα μὲ τὰ αἰσθημάτά του, ἔνστικτα, τὸ σῶμα του καὶ μὲ τὴ λογικὴ του, ὁ θεράπων εὐσυνειδήτως τὸν βοηθεῖ νὰ ἀρχίσῃ νὰ παραδέχεται τὸ σῶμα του, νὰ τὸ σέβεται σὰν ἓνα σπουδαῖο τμῆμα τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τέλος νὰ ἀρχίσῃ νὰ τὸ κατανοῇ.

Ἐπάρχει ἐπίσης μία σημαντικὴ ἀλλαγὴ ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ἀσθενὴς βλέπει τὸν θεράποντα. Ἀπὸ μία ἰδανικὴ μορφή, ἴσως τὴν μορφή ἑνὸς σπουδαίου πατρός — ἀπομεμακρυσμένη, ὑπεροπτικὴ θεότης — ὁ θεράπων ἀρχίζει νὰ γίνετα ἓνας ἄνθρωπος. Εἶναι ἓνας ἀληθινὰ θερμὸς, τίμιος ἄνθρωπος ποῦ ἀξίζει νὰ τὸν ἐμπιστευθῆς. Αὐτὸ γίνεται πρὸ ἐμφανὲς εἰς τὸν ἀσθενῆ ὅταν προσπαθῆ νὰ φανερώσῃ κρυμμένες, ἀπρόσωπες καὶ ἀπαράδεκτες ὕψεις

τοῦ ἑαυτοῦ του. Εἶναι θέβαιος, ὅτι τὸν καταλαβαίνει, τὸν παραδέχεται καὶ ἀκόμη ὅτι τὸν σέβεται.

Αὐτὸ ποῦ κάνει τὸν διάλογο ἐνσαρκώσεως πράγματι σπουδαῖον εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ ὁμιλεῖ εἰς τὸν θεράποντα, εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμιλεῖ εἰς τὸν ἑαυτόν του. Ἀρχίζει νὰ ἀντιμετωπίζῃ ὅλον του τὸν ἑαυτόν διὰ μέσου αὐτῆς τῆς πορείας ἐνσαρκώσεως μὲ κάποιον ἄλλον. Ὁ Freud ἐκατάλαβε πολὺ καλὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ τοῦ διαλόγου ἐνσαρκώσεως. Καθὼς ὁ Vergote παρατηρεῖ, «ὁ Freud ἐγνώριζε πῶς νὰ ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἑαυτόν του νὰ ἐκπλήσεται καὶ εἶχε τὴν εἰλικρίνεια νὰ παρακολουθῆ προσεκτικὰ ὅτι αἱ ἐνδείξεις τοῦ ἔλεγαν ἐὰν ἡ θεραπεία διὰ τῆς συνομιλίας εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ γιαιτρέψῃ τὴν Ἄννα Ο. ἀπὸ τὴν παράλυσι τοῦ ἀριστεροῦ της χεριοῦ καὶ τὴν ἀνορεξία της. Αὐτὸ πρέπει νὰ σημαίνῃ ὅτι τὸ ἀνθρώπινο σῶμα μπορεῖ νὰ ἐκφράζῃ ἓνα συγκεκριμένον ἀνθρώπινο νόημα, μέσῳ τῶν λειτουργικῶν ἀνωμαλιῶν του, καθὼς καὶ τῶν συνειδητῶν πράξεων του. Ἐπιτρέποντας εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα νὰ γίνῃ ὄχημα τῆς σκέψεως εἰς τὴν πρᾶξιν, γίνετα αὐτὸ τὸ ἴδιο συγκεκριμένον λόγος... Ἐὰν τὸ θέμα ποῦ συνεζητεῖτο ἠδύνατο νὰ ἐλευθερωθῆ τὸ σῶμα της, τότε πρέπει νὰ εἶναι ἰκανὸν, διότι μία ἄλλη συνομιλία, ἡ ὁποία δὲν ἔγινε, ἀλλὰ ὑπάρχει ζωντανή, εἶχε σκλαθῶσει αὐτὸ οὐσιαστικὰ». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἄτομον ὀλοκληρώνετα, ὄχι μόνον ἀπὸ ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν σχέσιν του μὲ τὸν θεράποντα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν διάλογον ἐνσαρκώσεως ποῦ ἀκολουθεῖ καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐμπιστοσύνη.

Προτοῦ πράγματι γίνῃ αὐτὴ ἡ ἐπικοινωνία τῆς ἐνσαρκώσεως, ὁ ἀσθενὴς πρέπει ἐπανειλημμένως, νὰ ἔχῃ γνωρίσει βαθειὰ καὶ αἰσθητῆ κατανόησι ἐκ μέτρων τοῦ θεράποντος. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον μεταφερόμεθα ὀπίσω εἰς κάτι ἐλληνικὲς ἀπόψεις, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται κυρίως εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη, σχετικῶς μὲ τὸ πῶς ἡ κατανόησις εἶναι ἓνα μέσον διὰ νὰ συνταυτισθῆς μὲ

τόν ἄλλον. Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι ἔβλεπαν τὴν κατανόησι σάν ἓνα εἶδος συγκινησεως, μίᾳ συγκίνησι πού δὲν ἀλλάζεθεβαίως, οὔτε ἀπορροφοῦσε τὸν ἄλλον, ἀλλὰ μᾶλλον ζητοῦσε νὰ εἶναι μίᾳ ἀληθινῇ ἀκτινοβολία τοῦ ἄλλου. Ὑπὸ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ὁ θεράπων «γίνεται» ὅμοιος μὲ τὸν ἄλλον — κατὰ τὴν ἀντίστοιχον θεολογικὴν ἄποψιν. Διότι ἡ κατανόησίς του ἀγωνίζεται νὰ διεισδύσῃ εἰς κάθε ἐπίπεδο συγκινησεως τοῦ ἀσθενοῦς καθὼς ἐπίσῃ καὶ εἰς τὴν ἐπικοινωνία τῶν γνώσεών του. Ἐκ τῆς αὐτῆς λοιπὸν τὴν ἀπεριόριστον καὶ λεπτὴν ποιότητα τῆς κατανόησεως τοῦ θεράποντος, ὁ ἀσθενὴς σιγά-σιγά ἀρχίζει νὰ θέτῃ ὀλιγώτερους περιορισμούς εἰς τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὅποιον ἐκδηλώνεται καὶ παραδέχεται τὸν ἑαυτὸν του τῶρα εἰς μίαν ἀξιοπονημένην συνολικὴν κατάστασιν ἐνσαρκώσεως.

Ἐκ τῆς αὐτῆς τὴν πορείαν τῆς ἐξερευνήσεως τοῦ ἑαυτοῦ του, τῆς ἀξιοποιήσεως καὶ ὀλοκληρώσεως, ὁ ἀσθενὴς βαθμηδὸν ἀρχίζει νὰ γνωρίζῃ τὸ ἰδικόν του νόημα ὡς ἀτόμου. Ἐκ τῆς αὐτῆς, τὴν συχνὰ ὀδυνηρὴν παραδοχὴν τοῦ ἑαυτοῦ του καταλήγει νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀπολύτρωσι. Ἐκ τῆς ἀγωνιζόμενος νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ παραδεχθῇ τὸν ἑαυτὸν του γίνεται «ὀλοκληρωμένος». Ἐκ τῆς ἀπολύτρωσός του ἐξηρτάτο ἀπὸ κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ ὠφείλετο καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ θεράποντος δὲν θὰ ἔφθανεν εἰς αὐτὸ τὸ σημείον, ἀλλὰ καὶ πάλι, δὲν εἶναι μόνον ἔργον τοῦ θεράποντος. Τὸ ἴδιο τὸ ἄτομον κυριολεκτικῶς ἔχει «δώσει μίᾳ καλῇ μάχῃ» καὶ ἔχει νικήσει μὲ τὶς ἰδικὰς του προσπάθειες — παραδεχόμενον ὅτι κατ' ἀρχὴν ἦτο ἀπαραίτητος ἢ προσφορὰ τοῦ θεράποντος διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτὸ δυνατὸν. Αὐτὴ ἡ ἀπολύτρωσις ἀκολουθεῖ τὴν ἐνσαρκώσιν. Τῶρα μπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ τὴν ἀρνητικὴν φράσιν διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ πῇ, ὅπως κάποιος εἶπε, «τῶρα, ξεύρεις, μπορῶ νὰ σεβασθῶ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ νὰ τὸν ἐμπιστευθῶ ὅπως ὁ Θεὸς τὸν ἔχει φτιάξει. Δὲν μοῦ φαίνεται ὅτι θὰ ξανασκεφθῶ νὰ τὸν ἀλ-

λάξω ἢ νὰ τὸν συγκρίνω μὲ αὐστηρότητα μὲ ἄλλους».

Ἐκ τῆς ἀναφερόμενος, ὁ Aquinas εἰς τὴν ἐντολήν «νὰ ἀγαπᾷς τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» ὑποδεικνύει ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ ἐδῶ εἶναι τὸ πρωτότυπον, τοῦ ὁποῦ τοῦ ἀντίγραφον εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν ἄλλων. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς σεβαστῆς ἀγάπης τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι κάτι, πού ὡς φαίνεται, ἀποτελεῖ τὴν ψυχολογικὴν ἀπολύτρωσιν, ὅπως τὴν ἔχομε περιγράψει. Ἐκ τῆς ἀντιθέτως πρὸς μίαν ναρκισσιτικὴν ἀνάμιξι τοῦ ἑαυτοῦ καὶ μίαν ἀλλαγὴν πού, εἰς τὸ βάθος, περιέχει μίσος πρὸς τὸν ἑαυτὸν, τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ὀρίμου ἀγάπης τοῦ ἑαυτοῦ ἀρχίζει νὰ στρέφεται πρὸς τοὺς ἄλλους εἰς μίαν ἀληθινὴν προσπάθειαν τοῦ νὰ δώσῃ τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τοὺς ἄλλους. Ἐκ τῆς πορείας τῆς θεραπείας φέρεται τὰ ἀποτελέσματα. Τὸ ἄτομον μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους, ὅπως καὶ τὸν ἑαυτὸν του, μὲ ἓνα τρόπο τέλειον καὶ ὀλοκληρωμένον, τὸν ὅποιον ἐκ τῆς ἀγάπης πού ἐδέχθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τῶρα μάλιστα μπορεῖ νὰ ἀρχίσῃ, ἑλαφρά, νὰ ἀγαπᾷ πρῶτος, ἀντὶ νὰ θέλῃ πάντοτε νὰ εἶναι τὸ ἐπίκεντρον ἀντικείμενον ἀγάπης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σιγά-σιγά καταλήγει, καθὼς γίνεται ἐνήλικος, νὰ παραδεχθῇ τὸν ἑαυτὸν του, παρὰ νὰ εἶναι αἰχμάλωτος εἰς τὸν αὐτο-ἀμυντικὸν παιδαριώδη ἐγωϊσμόν του. Ὅταν ἠρνεῖτο, διότι ἐφοβείτο νὰ ἀντιμετωπίσῃ μερικὰς ὀψεις τοῦ ἐνσαρκωμένου τοῦ ἑαυτοῦ (τοῦ σώματός του) κατ' ἐξοχὴν ἦτο σκλάβος εἰς αὐτὰς τὶς ἐσωτερικὰς ὀθήσεις καὶ μάλιστα εἰς ὅλες τὰς τὶς πονηρὰς καὶ κατασταλτικὰς μορφὰς. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ σημείον νὰ ἐμπιστευθῇ τὸν ἑαυτὸν του, χάρις στὴν ἐπιτήδειαν βοήθειαν καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ θεράποντος, ἠμπούρεσε νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀλήθειαν γιὰ τὸν ἑαυτὸν του, πρῶτον πού τὸν κατέστησε ἐλεύθερον. Σὺμφωνα μὲ τὴν ἀθάνατην φράσιν τοῦ Πλάτωνος ἦτο «ἔξω ἀπὸ τὸ σπήλαιον», ἢ ὅπως ὁ Otto Rank θὰ τὸ ἔθετε «τὸ τραῦμα τῆς γεννήσεως» γιὰ τρεῦτηκε μὲ μίᾳ λέξει: ἀπελευθερώσιν.

IV

“Ένας άλλος τρόπος για την περιγραφή της εξέλιξης του υπό μελέτην θέματος είναι ή μετάβασις από ένα μικρότερο εις ένα μεγαλύτερο στάδιο: του να είσαι και να γίνεσαι κάποιος. ‘Ο Allport ἐχρησιμοποiei ἀπλῶς τὴν λέξι «να γίνεσαι». ‘Ο Rogers χρησιμοποiei τὸν τίτλον «γενόμενος μία προσωπικότης». ‘Η λέξις «προσωπικότης» χρησιμοποieiται ἐδῶ ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς συμπληρωμένης και ἀκεραίας ὀλοκληρώσεως τοῦ ἐγῶ. Αὐτὸ τὸ «πλήρως λειτουργικὸν πρόσωπον» θεωρεῖται ὁ τελικὸς ψυχολογικὸς σκοπὸς τοῦ ἐγῶ.

Αὐτὲς οἱ γνώσεις προεμήνυαν τὶς σημερινὲς ψυχολογικὲς ἀντιλήψεις, οἱ ὁποῖες ἔχουν δώσει πολὺ πλοῦσις στοιχεῖα, μέσῳ αὐτῆς τῆς ἰδίας διερευνήσεως τῆς προσωπικότητος και τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων.

‘Υπάρχει ὡς πρῶτο πρόσωπο, ὁ ἀσθενὴς ἢ ὁ πελάτης. Εἶναι τὸ κεντρικὸν πρόσωπο εἰς ὅλη τὴν πορείαν. Χωρὶς τὴν τελικὴν τοῦ συμμετοχῆ και προσφορά τοῦ ἑαυτοῦ του καμμία ἄλλη σχέσις δὲν θὰ ἦτο δυνατή. Τὸ τέλος τῆς πορείας εἶναι ἡ αὐξανομένη ἀναγνωρίσις και ὁ σεβασμὸς τοῦ ἑαυτοῦ του. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀγωνίζεται νὰ γίνῃ και νὰ εἶναι μία προσωπικότης με ὅλη τὴν ἀνθρωπίνην λάμψιν αὐτῆς τῆς ἐννοίας.

Δεύτερον, ὑπάρχει ὁ θεράπων — με κατανόησι και σκέψιν — ἀγωνιζόμενος κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ εἶναι δοσμέος εἰς τὸν ἄλλον καθ’ ὀλοκληρίαν, τόσο ὅσον εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατόν. ‘Απὸ αὐτὸν προέρχεται ἡ καταδεκτικότης και ὁ εὐαίσθητος λογισμὸς ποῦ καθιστᾷ δυνατόν τὸν διάλογον. Εἰς αὐτὸν τὸν διάλογον ἀκούει και προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ νόημα τῆς προσποιητῆς γλώσσης τοῦ πελάτου του. Μία ἀπὸ τὶς κυριώτερες προσφορὲς του εἶναι ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖον οἱ ἀπαντήσεις του κάνουν αὐτὲς τὶς προσποιήσεις συγκεκριμένες και φανερὲς, ὥστε νὰ μποροῦν ἐνσυνειδήτως νὰ ἀναγνωρισθοῦν και κατανοηθοῦν ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ. Με αὐτὴν

τὴν μεταβολὴ τῆς προσποιήσεως εἰς ἀκότι τὸ συγκεκριμένον, βοηθεῖ τὸν ἀσθενῆ νὰ κατανοήσῃ τὸν ἑαυτὸν του και ἀκόμη εἰς τὸν πλέον ἐπαρκῆ ἔλεγχον και τὴν ἐποικοδομητικὴν χρῆσιν τῶν συναισθημάτων του, τῶν ἐνστικτῶν και τοῦ σώματός του.

Τρίτον, ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ σχέσις. Πρέπει νὰ εἶναι θερμῆ, ἀσφαλῆς και διαρκῆς — περιβάλλουσα, διεισδύουσα και διαποτιζουσα τὴν θεραπευτικὴν πορεία με ἕνα βαθὺ αἶσθημα ἐμπιστοσύνης, συμμετοχῆς και ἐξαρτήσεως. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐνοποιημένη δύναμις ποῦ φέρει τὸν ἀσθενῆ και τὸν θεράποντα πλησιέστερον τὸν ἕνα πρὸς τὸν ἄλλον εἰς ἕνα βαθύτερον ἐπίπεδον ἀμοιβαίας ὑποχρέωσης.

V

‘Η συζήτησις μας μᾶς ὡδήγησεν εἰς ἀντιλήψεις διὰ πρόσωπα, συναναστροφῆν και κοινωνίαν. ‘Η λέξις «κοινωνία» μπορεῖ νὰ γραφῆ συμφώνως πρὸς τὸ λεξικὸν τοῦ Webster, με κεφαλαῖο ἢ μικρὸ γράμμα. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐνδιαφέρουσα περίπτωσι τῆς ὀρθογραφίας ἔχομε ἕναν ἄλλον παραλληλισμὸν εἰς τὸ ποίημα τοῦ Baudelaire ‘Επιστολαί». ‘Εάν θέσωμε κεφαλαῖον, ἀναφερόμεθα εἰς τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Μεταλήψεως. ‘Εάν θέσωμε μικρὸ γράμμα ἀναφερόμεθα εἰς τὴν περιγραφὴ μιᾶς σπουδαίας πλευρᾶς τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων.

‘Ολιγότερον γνωστὸς εἶναι ὁ ὀρισμὸς εἰς τὸ λεξικὸν τῆς λέξεως «Μυστήριον» με ἕνα μικρὸ «μ». «Κάτι ποῦ φαίνεται ὅτι ἔχει ἱερὸ χαρακτῆρα ἢ περιεργον νόημα». Εἰς αὐτὸν τὸν ὀρισμὸ με «νόημα» και «περιεργον» ἔχομε μίαν ἄλλη σημαντικὴν ἄποψιν τῆς συμβουλευτικῆς και ψυχοθεραπευτικῆς σχέσεως. ‘Ο ἱερὸς χαρακτῆρας αὐτῶν τῶν σχέσεων φαίνεται ἰδιαίτερος ἀπὸ τὸν βαθὺ σεβασμὸν ὁ ὁποῖος διέπει τὴν συμπεριφορὰ και τὰς πράξεις τοῦ θεράποντος, και σιγά-σιγά εἰσάγει εἰς τὸν ἀσθενῆ μίαν ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν τοῦ ἑαυτοῦ του. Φθάνει δὲ εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον, ὅταν ἡ ἀληθινὴ ἐπικοινωνία τοῦ θεράποντος φέρῃ εἰς τὸν

ἀσθενῆ ἀντιστοιχῶς σπουδαῖες στιγμῆς ἐμπιστοσύνης, ἀσφαλείας καὶ γνώσεως τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς τὴν ἐπικοινωνίαν ἀναδύεται τὸ μυστήριον τῆς ἀνθρωπίνης ἀλληλοεξαρτήσεως, τὸ ὁποῖο διαπερνᾷ μὲ ἐνσάρκωσι καὶ ἀπολύτρωσι τὸ αἶσθημα τῆς ἀποξενώσεως καὶ ἀναξιότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπίσης μία ἀμοιβαία ἔρευνα τῆς ἐννοίας εἰς τὸ μυστήριον. Ἡ ἐπανεμφάνισις τοῦ «μοναδικοῦ» εἰς τὸν ἀνθρώπον εἶναι μία ἀπὸ τῆς πλέον σημαντικῆς ἐπιτευξίσεως εἰς τὴν σύγχρονη ψυχολογία. Τώρα γνωρίζομε πάλι μία μοναδική προσωπικὴν ἀποψιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ἕνα εἶδος μὴ κοινωνικότητος. Εἶναι ἀκοινωνήτος ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι πρέπει νὰ ψάξῃ νὰ βρῇ μόνος του καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του. Εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς γνώσεως ἐνὸς ἀνθρώπου διὰ τὸν ἑαυτὸν του οἱ Ἕλληνες ἔδωσαν τὴν λέξιν «γνώσις» εἰς ἀντίθεσιν ἀπὸ τὸν «λόγον». Μελετοῦμε λοιπὸν ὄχι μόνον ἕνα ἐνσαρκωμένον διάλογον, ὅπως περιγράψαμε, ἀλλὰ ἐπίσης μίαν ἐνσαρκωμένην διά-γνωσιν.

Αὕτη ἡ «διά-γνωσις» ἔχει σχέσιν μὲ τὴν συνηθισμένην ἐννοίαν, τόσον, ὅσο εἶναι μία ἐπαγγελματικὴ σχέσις ὅπου ἡ γνώσις, ἡ ἰκανότης καὶ τὸ ταλέντο τοῦ ἐιδικοῦ εἶναι ἀναγκαῖα. Ἐν τούτοις, δίδεται μεγαλύτερη ἔμφασις εἰς τὴν μοναδικὴν αὐτογνωσίαν (γνώσιν). Ἀκόμη διὰ τὴν ἔξῃ τελικῶς αὕτη ἡ γνώσις κάποιο νόημα καὶ νὰ εἶναι λειτουργικὴ, πρέπει νὰ κατανοηθῇ καὶ ἀφομοιωθῇ ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς πορείας διὰ τὸ «γνώθι σεαυτὸν» δηλ. τοῦ νὰ γνωρίζῃ τὸν ἑαυτὸν του. Δὲν πρέπει ἀπλῶς νὰ γίνῃ λογικὸς ἢ νὰ διεισδύσῃ εἰς τὸν ἑσωτερικόν του κόσμον, ἀλλὰ γνωστικὸς μὲ ὅλες τῆς μοναδικῆς προσωπικῆς ἐννοιᾶς καὶ παραλλαγῆς πού συνεπάγεται αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς γνώσεως τοῦ ἑαυτοῦ εἰς τὸ μυστήριον. Διότι ὁ ἀνθρώπος μὲ ὅλες τῆς ἐπιστημονικῆς του γνώσεως παραμένει ἀκόμη ἕνα μυστήριον εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Μία «ἀνθρωπιστικὴ ἐπιστήμη» καθημερινῶς

μᾶς ἐντυπωσιάζει μὲ τὴν πλοῦσίαν της καὶ χρήσιμη παροχὴ γνώσεων. Ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ αὐτό, ἡ ἀπλή κατανόησις εἶναι ἀπαραίτητος, καθὼς κάθε πρόσωπον ἀντιμετωπίζει τὴν σπουδαία συνάντησιν γεμᾶτο ἀνησυχία, ἀπειλή καὶ ἀταξία τῆς ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐμπειρίας. Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ νὰ παλέψῃ μὲ αὐτὴν τὴν διαμάχην καὶ σύγχυσιν ἢ ὅποια εἶναι μέρος τοῦ μυστηρίου τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν γνώσιν τοῦ ἑαυτοῦ του εἶναι ὁ ἀγὼν τοῦ νὰ εὔρῃ νόημα εἰς αὐτὸ τὸ μυστήριον τοῦ ἑαυτοῦ του. Τότε μπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ σεβασθῇ καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ τὸ μοναδικὸ μυστήριον τῶν ἄλλων.

Χωρὶς αὐτὴν τὴν ἰδέαν τοῦ «μυστηρίου» εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν οὔτε ἡ ἀγάπη, οὔτε ἡ πίστις μποροῦσε νὰ εὐδοκιμήσῃ. Μόνον εἰς τὸ μυστήριον εὐρίσκονται εἰς πλήρη ἀνθησιν. Τὸ νὰ ἔχη «καταλάβει ὄλους» τοὺς ἀνθρώπους δὲν σημαίνει ὅτι τοὺς ἀγαπᾷ, οὔτε ὅτι τοὺς ἐμπιστεύεται. Διὰ τὴν λύσιν τὰ «προβλήματα» κάποιου, ἴσως χρειάζεται νὰ δείξῃ τὴν ἰδικὴν σου δέξιν, ἀλλὰ αὐτὸ συχνὰ δὲν ἀφῆνεν τὸν ἄλλον εἰς καλύτερη κατάστασιν ἀπὸ πρῖν. Ἐνα ἀνθρώπινον πλάσμα ποτὲ δὲν συνοψίζεται εἰς μία σειρὰν «προβλημάτων» μὲ τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὸ πίσω μέρος ἐνὸς βιβλίου. Εἶναι ἱερό — ἕνα ἱερὸ μυστήριον — περιεργὸ καὶ γεμᾶτο σημασία τὴν ἴδιαν στιγμὴν.

Αὐτὸ τὸ μυστήριον φαίνεται ὅτι διαπερνᾷ ὄχι μόνον ἀπὸ μία ψυχρὰ μαθηματικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ πρόδον πού εἶναι βέβαια ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴν ἐπιστήμην. Ἀλλὰ δι' ἕνα ἄτομον ἀπαιτεῖται κάτι περισσότερο. Ἐνα πρόσωπον ἐκδηλώνεται καὶ ἀποτινάσσει τὰ δεσμὰ τῆς ἀμύνης καὶ κοινωνικῆς ἀπομακρύνσεως μόνον ὅταν ἀγαπᾶται πρῶτος εἰς μίαν ἐκδηλωτικὴν, ἐμπνεύουσα ἐμπιστοσύνη καὶ ἐλπιδοφόρον σχέσιν. Αὕτη ἡ ἀγάπη δὲν προϋποθέτει ὀριστικὰ λύσεις καὶ ἀπαντήσεις, ἀλλὰ τὸν περιβάλλει μὲ μίαν ἀμοιβαίαν αἴσθησιν μυστηρίου καὶ ἀγῶνος διὰ τὴν κατάλαβην καὶ νὰ κατανοηθῇ. Ἡ ἀναπτυσσομένη πύ-

στις, ἔλπις καὶ ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ του τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ ἐκδηλωθῇ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀρχίσῃ σιγά-σιγά νὰ στρέφεται πρὸς αὐτούς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχει εὑρεῖ νόημα καὶ ἀγάπη εἰς τὸ μυστήριον τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν ἄλλων, εἰς ἓνα μυστήριον κοινωνίας ἀνθρωπίνων ἐξαρτήσεων.

VI

Ἔτσι εὐρίσκομε τὸν ἄνθρωπο εἰς μίαν μεταβατικὴν κατάστασιν «σχέσεως». Εἶναι καὶ γίνεται ὁ ἑαυτός του καὶ προσπαθεῖ νὰ προχωρήσῃ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἔχει, ὑπὸ αὐτὴν τὴν ἀποψιν, καθὼς λέγει ὁ Sartre «τὸ ἔργον τοῦ νὰ εἶναι Θεός». Καὶ αὐτό, ἐπίσης, μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ τραγωδία του. Κάθε πραγματοποιήσις μὲ ὅλες τὶς ἐπιτεύξεις καὶ μὲ τὸ αἶσθημα τῆς τελειοποιήσεως φέρει μαζί της τὴν ἀντίστοιχον ἀπειλὴν καὶ ἀνησυχίαν τῆς πιθανῆς ἀποτυχίας. Δὲν μπορεῖ νὰ εὕρῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του μίαν τελικὴ ἀσφάλεια ἢ τέλειαν ὑπαρξιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, κάθε ἀνθρώπινον ὄν φαίνεται νὰ καλῆ διὰ τὴν θείαν ἀντιστοιχίαν του, ἐὰν ἡ ἀνησυχία καὶ τὸ

αἶσθημα τοῦ χαμοῦ εἰσερχόμενον εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπειλώντας κάθε του ἐπίτευξι πρέπει τελικῶς νὰ ἐξομαλυνθῇ.

Αἱ δυνατότητες τῆς συμβουλευτικῆς καὶ ψυχοθεραπευτικῆς σχέσεως — σπουδαῖες καθὼς εἶναι — εἶναι ἀκόμη περιωρισμένες ἀπὸ αὐτὴν τὴν πεπερασμένην καὶ μεταβατικὴν κατάστασι τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως. Πίσω ἀπὸ κάθε προσπάθεια τοῦ νὰ εἶσαι ἢ νὰ γίνῃς κάτι, φαίνεται ὅτι ὑπάρχει ἡ προφητεία ἐνὸς τελείου "Οντος διὰ τὸ ὅποιον τὸ νὰ γίνῃς κάτι — ὑπονοώντας, τὸ νὰ γίνῃς κάτι χωρὶς τὴν ἀληθινὴν θεϊκὴ φύσι — δὲν ἔχει νόημα. Ὅπως εἰς τοὺς στίχους τοῦ Baudelaire εἶναι σάν ν' ἀκούῃ κάποιος εἰς κάθε θεραπευτικὸν διάλογο μυστηριώδεις λέξεις, τῶν ὁποίων οἱ ἦχοι ἐκτείνονται πέραν πρὸς τὸ Αἰώνιον καὶ Τέλειον. Κάθε ἀνθρωπίνη ὑπαρξις καὶ ἐπίτευξις φαίνεται τότε — εἰς τὴν τελειοποίησίν της καὶ τὴν διαφθορά της — νὰ γνωρίζῃ, κατ' ἓνα τρόπον, αὐτὸ τὸ ὑπερέραν — αὐτὸ τὸ Τέλειον "Ον.

Charles A. Curran

Δὲν ἤρθα στὴ γῆ

γιὰ νὰ φανῶ,

μὰ νὰ πεθαίνω

γιὰ νὰ ζῶ.

Gens

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ HARVARD

Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ Νεοελληνικά Γράμματα καὶ τὸ Νεοελληνικὸ βιβλίον ἔχει ἀπὸ πολὺ καιρὸ ξεπεράσει τὰ στενά πλαίσια τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Ὑπάρχουν σήμερα κέντρα στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ διδάχθῃ νεοελληνικὴ γλῶσσα, ἱστορία, φιλολογία καὶ νὰ θρῆ καλὰ ὄργανωμένες συλλογές νεοελληνικῶν βιβλίων. Τέτοια κέντρα εἶναι τὸ Μόναχο, τὸ Παρίσι, ἡ Βενετία, ἡ Ρώμη, ἡ Ὁξφόρδη, τὸ Cambridge τῆς Ἀγγλίας, τὸ University of London ὅπου ὑπάρχει ἡ ἔδρα νεοελληνικῶν σπουδῶν «Κοραΐς» καὶ τὸ νεοσύστατο Παπικὸ Ἰνστιτοῦτο γιὰ τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπη, γιὰ νὰ ἀναφέρω μόνον μερικὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα.

Ἀλλὰ καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἔχουν καταρτισθῆ ἀξιόλογες συλλογές ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ θρῆ σπάνια παλαιὰ καὶ πρόσφατα νεοελληνικά βιβλία σὲ ἀριθμὸ ἐξυπηρετικό, ὥστε οἱ συλλογές αὐτές νὰ ἀποτελοῦν κέντρα ἀκτινοβολίας τῆς ἑλληνικῆς φήμης στὸ ἐξωτερικόν. Πολλές φορὲς θρίσκουμε στὴν ἀφειτηρία τῶν συλλογῶν αὐτῶν μιὰ ἰσχυρὴ προσωπικότητα ποὺ ἀγάπησε τὰ ἑλληνικά θέματα καὶ ἄρχισε τὴν συλλογὴν νεοελληνικῶν βιβλίων δημιουργώντας ἕνα πυρῆνα ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ νὰ πλουτίζεται.

Ἔτσι ἐμψυχωτῆς τῆς νεοελληνικῆς συλλογῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cincinnati εἶναι ὁ καθηγητῆς Κάρολος Βλεγεν. Γύρω στὰ 1930 τὸ πανεπιστήμιον ἔκρινε σκόπιμον νὰ περιλάβῃ καὶ νεοελληνικά βιβλία στὸ κλασσικὸ του τμήμα καὶ σήμερα ὑπάρχει πλουσία καὶ ἀξιόλογη συλλογὴ, ὁ κατάλογος τῆς ὁποίας ἐξεδόθη ἀπὸ τὴν Δίδα Νιόβην Κυπαρισσιώτη τὸ 1960 μὲ πρόλογον τοῦ καθηγητοῦ Βλεγεν καὶ περιλαμβάνει

4.500 ἀριθμούς, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν κάπου 12.000 τόμους, καὶ ἡ συλλογὴ ἐξακολουθεῖ νὰ πλουτίζεται κανονικά.

Καὶ θεβαίως λαμπρὸ παράδειγμα ἐμψυχωτοῦ καὶ δημιουργοῦ συλλογῆς βιβλίων περὶ Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Γεννάδιος (1844-1932) ὁ ὁποῖος κατήρτισε τὴν συλλογὴν του εἰς τὸ Λονδίνον ὅπου ὑπηρετοῦσεν ὡς πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος. Τὴν ἐδώρησε τὸ 1922 εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Σχολὴν τῶν Κλασσικῶν Σπουδῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ἔκτοτε τὴν συντηρεῖ καὶ τὴν πλουτίζει. Τὸ καλλιμάρμαρο κτίριον ὅπου στεγάζεται ἡ συλλογὴ σήμερα, γνωστὸ ὡς «Γεννάδειος» εἶναι δωρεὰ τοῦ Carnegie Foundation.

Ἄλλες μικρότερες συλλογές στὴν Ἀμερικὴ ὑπὸ ἀνάπτυξιν εἶναι ἡ τοῦ University of California, Los Angeles τοῦ University of Pennsylvania, τοῦ University of Minnesota, τοῦ University of Buffalo, τοῦ University of Indiana καὶ τοῦ McGill University στὸ Montreal τοῦ Καναδά. Ἐμψυχωτῆς καὶ ὑποστηρικτῆς τῆς τελευταίας εἶναι ὁ ἐφοπλιστῆς κ. Φρίξος Παπαχριστίδης.

Μιλῶντας γιὰ τὶς συλλογές τοῦ νεοελληνικοῦ βιβλίου στὴν Ἀμερικὴ δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμε καὶ τὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Θεολογικῆς Σχολῆς «Ὁ Τίμιος Σταυρὸς» στὸ Μπρούκλιν τῆς Μασσαχουσέτης, μὲ 30.000 τόμους, τὸ ἐν τρίτον τῶν ὁποίων εἶναι νεοελληνικά βιβλία καὶ περιοδικὰ τὰ ὁποία ἀφοροῦν τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν καὶ λειτουργικὴν, τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ τέχνην, τὴν νεοελληνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογία.

Ἀλλὰ ἡ παλαιότερα καὶ σπουδαιότε-

ρα συλλογή νεοελληνικῶν βιβλίων στήν Ἀμερικὴ θρῖσκεται σήμερα στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Harvard, καὶ μὲ αὐτὴν θὰ ἀσχοληθοῦμε λεπτομερέστερα.

Τὸ ἱστορικὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Harvard ποὺ ἰδρύθηκε τὸ ἔτος 1636 στὸ Cambridge τῆς Μασσαχουσέτης, ἔχει σήμερα στὶς 96 αὐτοδιοικήτες βιβλιοθήκες τοῦ κάπου 8.000.000 τόμους, δηλαδή, ἔχει τὴ μεγαλύτερη πανεπιστημιακὴ βιβλιοθήκη σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμο. Ἡ κεντρικὴ βιβλιοθήκη του, εἶναι ἓνα ἐπιβλητικὸ κτίριο στολισμένον μὲ δώδεκα κολῶνες κορινθιακοῦ ρυθμοῦ καὶ ἔχει στὰ βιβλιοστάσια τῆς γύρω στοὺς 3.000.000 τόμους. Στὴν νοτιοδυτικὴ πτέρυγα, στὸ πέμπτο πάτωμα τῆς βιβλιοθήκης, θρῖσκεται ἡ νεοελληνικὴ συλλογὴ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ 12.000 τόμους περίπου. Ἡ νεοελληνικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου Harvard εἶναι σήμερα ὄχι μόνον ἡ παλαιότερα ἀλλὰ καὶ ἡ σπουδαιότερα νεοελληνικὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀμερικῆς, τόσο καλὴ ὥστε νὰ περιλαμβάνη καὶ ἔντυπα ποὺ θὰ τὰ ζήλευσαν πολλὲς βιβλιοθήκες στὴν Ἑλλάδα.

Εἶναι δύσκολο νὰ ἐξακριβωθῇ θετικὰ πότε καὶ πῶς ἄρχισε τὸ πρῶτο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ νεοελληνικὰ βιβλία στὸ Harvard. Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821 ὑπῆρχεν ἤδη ἀρκετὰ καλὴ συλλογὴ, τὴν ὁποία ὑπεστήριζαν πολλοὶ ἐξέχοντες Ἀμερικανοὶ φιλέλληνες μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν καθηγητὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης Edward Everett. Ὁ Everett ἦτο προσωπικὸς φίλος τοῦ μεγάλου διδασκάλου τοῦ "Εθνος, Ἀδαμαντίου Κοραῆ, καὶ ἴσως ὁ πρῶτος Ἀμερικανὸς περιηγητὴς στὴν Ἑλλάδα τὴν ὁποία ἐπεσκέφθη τὸ 1819. Οἱ ἐντυπώσεις τοῦ Everett ἀπὸ τὸ ταξεῖδι του αὐτὸ θρῖσκονται ἀνέκδοτες σὲ ἰδιόχειρο χειρόγραφο στὰ ἀρχεῖα τῆς Massachusetts Historical Society.

Ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸ ταξεῖδι του αὐτὸ ὁ Everett ἀγόρασε καὶ ἔφερε στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Harvard τὰ πρῶτα τῆς

ἑξῆ ἑλληνικὰ χειρόγραφα, τὰ πρῶτα ποὺ ἦλθαν στὴν Ἀμερικὴ καὶ τὰ ὁποία ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς ἑλληνικῆς συλλογῆς χειρογράφων στὴν βιβλιοθήκη ἀρχετύπων καὶ παλαιούτων τοῦ Harvard, τὴν περίφημη Houghton Library.

Τὸν Everett διεδέχθη τὸ 1834 ὁ Cornelius Conway Felton, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε Ἑλληνικὰ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, διέτελεσε δὲ καὶ πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ διετίαν μέχρι τοῦ θανάτου του, τὸ 1862.

Ὁ Felton εἶχε μεγάλο ἐνδιαφέρον διὰ τὴν νέαν ἑλληνικὴ γλῶσσα, παιδεία καὶ φιλολογία καθὼς μαρτυροῦν οἱ ἀξιολογούμεναι ἐργασίες του:

1. Greece, Ancient and Modern Boston 1866.

2. A Greek reader for the use of schools, containing selections in prose and poetry with English notes adopted particularly to the Greek grammar of E. H. Sophocles. Hartford 1840.

3. Schools of Modern Greece. Boston. 1861.

4. Selected Modern Greek poems. Cambridge 1838.

5. Selections from Modern Greek writers in prose and poetry. Boston. 1856.

Οἱ ἐργασίες αὐτὲς τοῦ Felton ἔχουν μεγάλην ἀξία μέχρι σήμερα καὶ θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθῶν ὡς οἱ πρῶτοι καρποὶ τῆς σπουδῆς τῶν νέων ἑλληνικῶν στὴν Ἀμερικὴ.

Ἀλλὰ χωρὶς ἀμφιβολία ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἑλληνιστὰς τοῦ Harvard εἶναι ὁ μέγας Εὐαγγελινὸς Ἀποστολίδης Σοφοκλῆς, ἡ μνήμη τοῦ ὁποίου μέχρι σήμερα διατηρεῖται ζωηροτάτη στὸ Harvard.

Ὁ Εὐαγγελινὸς Ἀποστολίδης Σοφοκλῆς γεννήθηκε στὸ χωριὸ Τσαγκαράδα τοῦ Πηλίου τὸ 1807. Τὴν εὐρυτάτη μὀρφωσί του ὀφείλει σὲ δύο ἀνδρας, τὸ γνωστὸ διδάσκαλο τοῦ γένους Ἀνθιμο Γαζῆ καὶ τὸ θεῖο του Κωνσταντῖνο

Συναίτην, μοναχὸ στὸ Μετόχι τῆς Μονῆς τοῦ Ὁρους Σινᾶ στὸ Κάιρο.

Ὁ Σοφοκλῆς ἦλθε στὴν Ἀμερικὴ τὸ 1828 μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Ἀμερικανοῦ ἱεραποστόλου Josiah Brewer καὶ ἄρχισε ἀμέσως τὴν σπουδὴ τῆς Ἀγγλικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης. Τὰ 1830 ἔγινε δεκτὸς στὸ Κολλέγιον τοῦ Amherst ὅπου ἐφοίτησε μόνο ἓνα χρόνο.

Ἐδίδαξε ἑλληνικὰ στὸ Harvard ἀπὸ τὸ 1842 μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ 1883. Εἶχε δὲ τὸν τίτλο τοῦ καθηγητοῦ τῶν Ἀρχαίων, Βυζαντινῶν καὶ Νέων Ἑλληνικῶν γιὰ 23 χρόνια

Τὰ σπουδαιότερα ἔργα του εἶναι:

1. A catalogue of Greek verbs for the use of Colleges. Hartford, 1844.

2. First lessons in Greek. Hartford, 1839.

3. Greek exercises, rollowed by an English and Greek vocabulary. Philadelphia, 1841.

4. A Greek Grammar for the use of learners. New York 1838.

5. A Greek Grammar for the use of schools and Colleges. Hartford. 1847.

6. Greek lessons, adopted to the author's Greek Grammar for the use of beginners. Hartford, 1848.

7. Greek lexicon of the Roman and Byzantine periods (from B. C. 146 to A. D. 1100). Boston 1870.

8. A History of the Greek alphabet with remarks on Greek orthography and pronunciation. Bostot, 1848.

9. A Romaic Grammar, accompanied by a Chrestomathy, with a vocabulary. Hartford, 1842.

Εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Harvard ὑπάρχει ἀλληλογραφία τοῦ Σοφοκλῆ ἢ ὅποια πραγματεύεται διάφορα θέματα σχετικὰ μὲ τὰ προβλήματα τῆς διδασκαλίας τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης στὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴν κατάστασι τοῦ νεοσύστατου τότε Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Τὰ γράμματα αὐτὰ ἔχουν πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πληροφορίες καὶ ἐνδεικτικὰ τοῦ ἐκκεντρικοῦ του χαρακτήρος. Σὲ ἓνα ἀπὸ αὐτά, ἡμερομηνίας 21ης Αὐγούστου 1837 ὁ Σοφο-

κλῆς γράφει εἰς τὸν φίλον του S. C. Bgae: «Σοφολογιώτατον Κύριον Σῆθ Κ. Βράϊς εἰς τὴν μεγάλην πόλιν τοῦ Νούιγκτον τῆς Κοννεκτικούτης», καὶ τοῦ διηγείται τὰ θάσσανα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ὡς ἑξῆς:

«Τὰ πράγματα ἐδῶ τρέχουν καλὰ. Ἀφοῦ μὲ ἐκάματε Διδάσκαλον τῶν Τεχνῶν, ἡσυχίαν δὲν εὐρίσκω. Ἄλλος ἐρχεται νὰ μὲ παρακαλέσῃ νὰ τοῦ ἰατρεύσω τὸν πονοκέφαλον καὶ τότε ἐγὼ προκρίνω τὴν ἀποκοπήν. Ἄλλος μὲ ἐρωτᾷ τί ὠφελεῖ εἰς τὸν πονόδοντον καὶ ἄλλος ἄλλο... Ὅλους τοὺς ἐδῶ φίλους σου τοὺς ἐπῆρεν ἡ ὄργη τοῦ γάτου καὶ μὴ σὲ μέλει τίποτε περὶ τούτων.

Ὁ φίλος σου

E. A. Σοφοκλῆς, A. M.»

Εἰς ἄλλο γράμμα πρὸς τὸν ἴδιον, τῆς 8ης Ἰανουαρίου 1838, γράφει σχετικὰ μὲ τὸ λεξικό του. «Τὸ λεξικό μου κάμνει γιγαντιαίας προόδους μολονότι δὲν ἤρχισα τὴν ἐξηγησιν τῶν λέξεων. Πρέπει νὰ ταράξωμεν τὸν φιλολογικὸν καὶ γραμματικὸν κόσμον ὅσον καὶ ἂν ἤμποροῦμεν πρὶν τῆς ἐκδόσεώς του, ἀλλέως δὲν θὰ εἶναι εὐκόλον νὰ εὐρωμεν κανέναν δημοσιευτὴν ὅπου νὰ ἀξίξῃ δύο λεπτά».

Χαρακτηριστικὴ ἐπίσης εἶναι ἡ περικοπή τῆς ἐπιστολῆς του τῆς 8ης Ἰουλίου 1840 σχετικῶς μὲ τὰς ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις τῆς 4ης Ἰουλίου, ἐθνικῆς ἐορτῆς τῶν Ἀμερικανῶν. «Προχθὲς τὴν 4ην Ἰουλίου ἔγιναν ἐδῶ τὰ συνηθισμένα σημεῖα καὶ τέρατα, ἦγουν πυροτεχνήματα, πυροβολήματα, μέθαι, ὄρκοι, βλασφημῖαι, κατάραι, εὐχαί, εὐλογίαι, φαγοπότια καὶ τ' ἄλλα ἀτοπήματα τῆς ἡμέρας».

Ὁ Σοφοκλῆς ἀπέθανε τὴν 7ην Δεκεμβρίου 1883 καὶ ἐτάφη εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Mount Auburn εἰς τὸ Cambridge, Μασσαχουσέτης ὅπου ὁ τάφος του σώζεται μέχρι σήμερα. Διὰ διαθήκης ἐδώρησεν τὴν βιβλιοθήκη καὶ τὰς στερεοτύπους πλάκας τοῦ λεξικοῦ του εἰς τὸ Harvard ὡς καὶ χρηματικὸν ποσὸν πρὸς σύστασιν παγίου κεφαλαίου

του Constantius Fund, εις μνήμην του θείου του Κωνσταντίνου Σιναΐτου οί τόκοι του όποίου χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα διά την αγοράν βιβλίων και την συντήρησιν του καταλόγου της βιβλιοθήκης.

Δυστυχώς όμως μετά τον θάνατον του Σοφοκλή έσταμάτησε και ή διδασκαλία των νέων έλληνικών εις τό Harvard, διότι ή έδρα του δεν έστηρίζετο εις κανένα οικονομικόν πόρον. Μόνο κατά τό θέρος του 1963 και 1964 ό Dr. Κωνσταντίνος Τρυπάνης του Exeter College της Όξφόρδης έδίδαξεν ως έπισκέπτης καθηγητής με καταπληκτικήν έπιτυχίαν. Κατά τά τελευταία έτη επανειλημμένες προσπάθειες έγιναν εκ μέρους πολλών ατόμων και ιδιαίτέρως του καθηγητού Ραφαήλ Δήμου και του Dr. Harry K. Messenger, έπιτίμου έφόρου της νεοελληνικής βιβλιοθήκης του Harvard, διά την έξεύρεσιν κεφαλαίων (δολ. 500.000) προς δημιουργίαν έδρας νεοελληνικών σπουδών, ή όποία να στηρίζεται σε σταθερή οικονομική θάσι, αλλά δυστυχώς άνευ αποτελέσματος μέχρι σήμερα. Δηλαδή οί "Έλληνες της Άμερικής δεν κατάφεραν να κάμουν ό,τι κατώρθωσαν οί Άρμένιοι, αριθμητικώς πολύ ολιγώτεροι, οί Τουρκοι και οί Βούλγαροι οί όποιοι έχουν σήμερα εγκαταστήσει έδρας στο Πανεπιστήμιο Harvard διά την διδασκαλίαν της γλώσσης, ιστορίας και φιλολογίας των.

Ό Ευαγγελινός Σοφοκλής υπήρξεν ό μόνος ό όποιος είχε ποτέ την καθηγεσίαν των νέων έλληνικών στην Άμερικήν και αναντιρρήτως ήτο ό μεγαλύτερος διδάσκαλος της έλληνικής γλώσσης στον αΐωνα του.

Ό Άριστειδης Ευαγγέλου Φουτρίδης υπήρξεν ό νεοελληνιστής του Harvard της έποχής μας. Έγεννήθη εις την νήσον Ίκαρίαν τό 1887 και ήλθεν εις Άμερικήν εις ηλικίαν 19 έτών τό 1906. Ένεγράφη στο Mt Hermon School και τό 1908 έγένητο δεκτός στο Harvard.

Κατά τό διάστημα της φοιτήσεώς του στο Harvard ό Φουτρίδης έλαβε τρεις ύποτροφίας, δύο Fellowships και τό θραβείον Bowdoin, έδίδαξε δε Έλληνικά και Λατινικά εις τό Harvard από τό 1915-1917.

Με την έκρηξιν του πρώτου παγκοσμίου πολέμου ό Φουτρίδης κατετάγη έθελοντής εις τον Άμερικανικόν Στρατόν. Άπελύθη με τον βαθμόν του αντισυνταγματάρχου του Άμερικανικού Στρατού.

Ήτο φίλος και ένθερμος οπαδός του Έλευθερίου Βενιζέλου άνέπτυξε δε πολιτικήν δραστηριότητα εις Άμερικήν ύπερ αυτού.

Τό 1919 εύρισκόμενος εις Έλλάδα έδέχθη την έδραν της Έλληνικής Φιλολογίας εις τό Πανεπιστήμιον Άθηνών και επέστρεφεν εις Άμερικήν διά την μελέτην του άμερικανικού συστήματος εκπαίδεύσεως. Παρητήθη της θέσεώς του αυτής τον Νοέμβριον του 1920 με την πτώσιν του Έλ. Βενιζέλου.

Έπανελθών εις Άμερικήν έδίδαξε και πάλιν εις τό Harvard μέχρι του προώρου και αιφνιδίου θανάτου του, την 26ην Αυγούστου 1923 εις ηλικίαν 36 μόλις έτών. Ό Α. Φουτρίδης ήτο ρωμαλέος και άθλητικός τύπος με μεγάλην άγάπη προς τη φύσιν και τά άθλητικά. Την ήμέραν εκείνην εύρίσκετο με την γυναίκα του στην νήσον Chebeague του Maine και έκολύμησεν αρκετήν ώραν εις τά κρύα νερά. "Όταν έβγηκεν έξω αισθάνθηκε δυνατόν πόνον εις τό στήθος και έξεψύχησεν έντός ολίγου. "Έτσι διεκόπη πρόωρα ή λαμπρά σταδιοδρομία του ή όποία ύπέσχετο τόσα πολλά.

Ό Φουτρίδης είχε πάντοτε μεγάλο ενδιαφέρον διά τά έλληνικά θέματα και την Έλλάδα. Υπήρξεν ό κύριος έμπνευστής της ιδέας ιδρύσεως Έλληνοαμερικανικού μορφωτικού συλλόγου εις Βοστώνην διά την καλλιέργειαν και διάδοσιν του έλληνικού ιδεώδους εις την Άμερικήν. Τό 1911, πέντε έτη μετά την άφιξίν του εις Άμερικήν, μαζί με τους φίλους και συμμαθητάς του, Ραφαήλ Δήμον, Βασίλειον Δεσπότην, Λουκάν

Λιδάκην, Σωκράτην Παυλίδην, Λουκᾶν Κυριακίδην καὶ ἑπτὰ ἄλλους ἴδρυσαν τὸν Σύλλογον τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων ὁ «Ἐλικῶν» τοῦ ὁποίου ἡ πνευματικὴ δρᾶσις τὰ πενήντα ἔξη αὐτὰ χρόνια εἶναι σημαντικὴ. Τὸ πρῶτο βιβλίον τῶν πρακτικῶν τοῦ «Ἐλικῶνος» εὐρίσκεται κατατεθειμένον εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Πανεπιστημίου Harvard.

Τὴν 9ην Ἀπριλίου τοῦ 1921 ὁ Φουτριδῆς ἐνουμφεύθη τὴν Μαργαρίτα L.Loud Garrison, ἔγγονήν τοῦ γνωστοῦ κοινωνικοῦ ἀναμορφωτοῦ καὶ πρωταγωνιστοῦ τῶν δικαιωμάτων τῶν Νέγρων William L.Loud Garrison, ἀλλὰ δὲν ἀπέκτησαν τέκνα.

Ὁ Φουτριδῆς προώθησε τὴν ὑπόθεσιν τῶν Νεοελληνικῶν Σπουδῶν μετὰ τὰς μεταφράσεις τοῦ Κωστή Παλαμά: «Ἡ Ἀσάλευτη Ζωὴ μέρος πρῶτον», 1919, καὶ «Ἐκατὸ φωνές καὶ ἄλλα ποιήματα» ἀπὸ τὸ δεύτερον μέρος τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς» 1921, καὶ τὴν «Τρισεύγενη», 1923. Μετὰ τὴν συνεργασίαν δὲ τῆς Δήμητρας Βακᾶ μετέφρασε καὶ νεοελληνικὰ διηγήματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Modern Greek Stories» New York, 1920.

Τὰ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ποιήματά του ἐτύπωσε ἡ Stratford Co., Boston, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ligts At Dawn Poems», Boston, 1917.

Ὅσοι ἐγνώρισαν τὸν Ἀριστείδην Φουτριδῆν δὲν ἐνθουμούνται μόνον τὸν ἀφωσιωμένον μελετητὴν, τὸν ἐνθουσιώδη δασκαλον καὶ ποιητὴν, τὸν μεγάλο φυσιολάτρη, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τὴν ἀγνή καὶ ἀκηλίδωτη ζωὴν.

Μετὰ τὸν θάνατό του τὰ περισσότερα τῶν βιβλίων του ἐδωρήθησαν στὸ Harvard, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ βιβλιοθήκη τοῦ Φουτριδῆ στοῦ Anatolia College τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ γυναῖκα του διὰ χρηματικῆς δωρεᾶς τῆς ἴδρυσεν τὸ κληροδότημα Φουτριδῆ διὰ τὴν παροχὴν ὑποτροφῶν πρὸς Ἑλληνας σπουδαστὰς τοῦ Harvard.

★ ★ ★

Ἡ νεοελληνικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Harvard εἶναι πλουσία σὲ λογοτεχνικά, λα-

ογραφικὰ καὶ γλωσσολογικὰ βιβλία ὡς ἐπίσης καὶ εἰς ἔργα ἀφορῶντα τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ δόγμα τῆς Ὀρθοδοξίας. Γενικὰ μπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ συλλογὴ αὐτὴ ἀντιπροσωπεύει τὸν νεοελληνικὸν πολιτισμὸν εἰς ὅλας τοὺς φάσεις.

Ἡ βιβλιοθήκη ἔχει πολλὰ παλαιὰ βιβλία μεγάλης ἱστορικῆς ἀξίας ὅπως λ. χ. τὸ πρῶτον ἑλληνικὸ βιβλίον ποῦ ἐξεδόθη στὴ δημοτικῇ, τὴν μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὀμήρου ἀπὸ τὸν Νικόλαο Λουκάνην μετὰ τίτλον: «Ὀμήρου Ἰλιάς μεταβληθεῖσα πάλαι εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν». Βενετία 1526. Τὴν πρώτην γραμματικὴν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ποῦ ἐξεδόθη στὴ Ρώμῃ τὸ 1622 μετὰ συγγραφέαν τὸν Germano. Τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ «Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος» Κόρινθος 1822. Ἐντυπον τῆς Τυπογραφίας τῆς Χίου τοῦ 1820, τοῦ ὁποίου μόνον δύο ἀντίτυπα εἶναι γνωστά, ἓνα στὴν Γεννάδειον Βιβλιοθήκην καὶ τὸ 2ον στὸ Harvard. Ἐντυπα ἐκτυπωθέντα στὸ Μεσολόγγι τὸ ἔτος 1824 καὶ πολλὰ ἄλλα ἢ ἀπαρίθμησις τῶν ὁποίων θὰ ἐχρειάζετο τόμον ὀλόκληρον. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλὰς πρῶτες ἐκδόσεις καὶ ἀρχετύπων κλασσικῶν καὶ βυζαντινῶν συγγραφέων.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρω ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ σπάνια ἑλληνικὰ βιβλία καὶ χειρόγραφα φυλάσσονται στὴν βιβλιοθήκην ἀρχετύπων καὶ παλαιούτων. Μεταξὺ τῶν βιβλίων τούτων περιλαμβάνονται καὶ ὀκτὼ ἀπὸ τὰ 16 σωζόμενα ἔργα ἐκτυπωθέντα ὑπὸ τοῦ περιφήμου καλλιγράφου καὶ τυπογράφου, τοῦ Κρητὸς Ζαχαρίας Καλλιέργη, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε στενὸς φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Μανουτίου Ἀλδου καὶ ὁ ὁποῖος πρῶτος ἴδρυσεν ἑλληνικὴν τυπογραφίαν ἰδικὴν του στὴν Βενετία καὶ μετέπειτα στὴ Ρώμῃ τὴν ἐποχὴ τῶν Μεδίκων.

Ἀξιοπεριέργα καὶ μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδος τους γιὰ τὴν Ἀμερικὴ εἶναι τὰ «Καραμανλίδικα» καὶ Φραγκοχιώτικα βιβλία.

Τὰ πρῶτα εἶναι βιβλία ἑλληνικὰ γραμμένα στὴν τουρκικὴν γλῶσσαν μετὰ ἑλληνικοὺς χαρακτήρας. Τὰ βιβλία αὐ-

τά είναι κατά τὸ πλείστον ἐκδόσεις τῆς Πατριαρχικῆς τυπογραφίας, ἔχουν θρησκευτικὸν περιεχόμενον καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τῆς Ἀνατολῆς οἱ ὁποῖοι ἐλησμόνησαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν παρέμειναν ὅμως χριστιανοὶ καὶ ἐγνώριζαν μόνον τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο. Ὠνομάσθησαν δὲ ἔτσι ἀπὸ τὸ τουρκικὸ ὄνομα (Καραμανλί) τῆς περιοχῆς Καραμανίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἣ ὁποία εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Ἰκονίου. Συστηματικὴ βιβλιογραφία τῶν βιβλίων τούτων ἔχει ἐκδοθῆ παρὰ τοῦ Severien Salaville καὶ τοῦ Eugene Dalleggio ἐκδόσεως τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν τὸ 1958.

Τὰ «Φραγκοχιώτικα» πάλι εἶναι βιβλία ἑλληνικὰ, γραμμένα μὲ λατινικοὺς χαρακτῆρες. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἐτυπώθησαν ἀπὸ καθολικοὺς μοναχοὺς μὲ σκοπὸν τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Ἑλλήνων στὸν Καθολικισμὸν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἐνετοκρατίας καὶ Γενουοκρατίας. Ἡ ὀνομασία τους ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι εἶναι γραμμένα μὲ λατινικοὺς χαρακτῆρες ἢ δὲ ἔδρα τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουητῶν οἱ ὁποῖοι καὶ τὰ ἐτύπωναν ἦταν στὴν νῆσο Χίον.

Τὸ Harvard ἔχει ἐπίσης ἀξιόλογες εἰδικές συλλογές οἱ ὁποῖες ἔχουν δοθῆ στὸ Πανεπιστήμιον ἀπὸ διαφόρους φιλέλληνας ὅπως ἡ τοῦ Samuel Gridley Home, ὁ ὁποῖος μαζί μὲ τὴν βιβλιοθήκην του ἐδῶρθε εἰς τὸ Harvard καὶ τὸ προσωπικόν του ἀρχεῖον, ὕψιστης ἱστορικῆς ἀξίας διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχίατρος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Μία ἄλλη εἰδικὴ συλλογὴ ἣ ὁποία περιλαμβάνει καὶ σημαντικὸν ἀριθμὸν νεοελληνικῶν βιβλίων εἶναι ἡ συλλογὴ ἣ δωρηθεῖσα στὸ Harvard ἀπὸ τὴν Ἀμερικανικὴν Ἰεραποστολικὴν Ἑταιρεία.

Ἡ Ἰεραποστολικὴ αὐτὴ Ἑταιρεία ἐτύπωνεν ἑλληνικὰ βιβλία στὴ Μάλτα, στὴ Σύρον, στὴ Σμύρνη καὶ στὴν Ἀθήνα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ προσηλυτισμὸν. Ἀλλὰ ἐκτός τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων ἣ Ἰεραποστολὴ ἐτύ-

πωσε καὶ τὰ πρῶτα ἀλφαθητάρια καὶ γραμματικὰς πρὸς χρῆσιν τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος ποὺ ζοῦσαν στὴ μαύρη σκλαβιά τῶν Τούρκων. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ περιλαμβάνει πολλὰ σπάνια, κατὰ πολὺ ἄγνωστα, βιβλία τὰ ὁποῖα δὲν περιλαμβάνονται σὲ καμμία βιβλιογραφία. Προσπάθεια ἔγινε ἀπὸ τὴν Κα Εὐρω Λεύτον διὰ τὴν ἔκδοσιν συμπληρωματικοῦ καταλόγου στὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν Γκίνη καὶ Μέξα, ἣ ὁποία περιλαμβάνει ἀπὸ τὰ ἄγνωστα αὐτὰ βιβλία, ἐδημοσιεύθη δὲ εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐρανιστής» τόμος τρίτος.

Μιλῶντας γιὰ τὶς εἰδικές συλλογές τοῦ Harvard δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμε τὶς ἀκόλουθες.

1. Τὴν εἰδικὴ ἑλληνικὴν συλλογὴ τῆς Νομικῆς Σχολῆς, μοναδικὴν εἰς τὸ εἶδος τῆς στὴν Ἀμερικὴ, μὲ μεγάλο ἀριθμὸ νομικῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν, τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, τὴν Θέμιδα κ.τ.λ.

2. Τὴν συλλογὴ βιβλίων ἑλληνικῆς καὶ βυζαντινῆς τέχνης ἣ ὁποία ἀποτελεῖ μέρος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Fogg Art Museum.

3. Τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Dumbarton Oaks, τοῦ παγκοσμίως γνωστοῦ Κέντρου βυζαντινῶν σπουδῶν τοῦ Harvard, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται στὸ Washington D.C.

Ὅταν τὸ 1940 ὁ ἀείμνηστος Robert Bliss ἐδῶρθε τὸ Dumbarton Oaks στὸ Harvard ἣ βιβλιοθήκην ἀπετελεῖτο ἀπὸ 14.000 τόμους. Σήμερα ξεπερνᾷ τοὺς 60.000. Εἶναι εἰδικὴ συλλογὴ γιὰ τὸ Βυζάντιον, περιλαμβάνει ὅμως καὶ ὅλα τὰ Σλαβικὰ κράτη καὶ τὰ κράτη τῆς Μέσης Ἀνατολῆς γιὰ νὰ δείξη τὴν ἐπίδρασι τοῦ Βυζαντίου σ' αὐτὰ καὶ τὰν ἀπαλιν.

Στὶς διάφορες αὐτὲς συλλογές νεοελληνικῶν βιβλίων τοῦ Harvard ὑπάρχει καὶ μεγάλος ἀριθμὸς παλαιῶν καὶ σπανίων περιοδικῶν ὅπως «Ἐρμῆς ὁ λόγιος», «Ἰόνιος Ἀνθολογία», «Παρνασσός», «Πανδώρα», «Ἀθηνα», «Ἐστία», «Χρυσσαλλίς», καὶ ἄλλα πολλὰ.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Έκτος από τον πλουτισμόν της νεοελληνικής συλλογής του, το Harvard ήρχισεν από το 1961 την περισυλλογή και διαφύλαξιν ύλικου σχετικού με το νεοελληνικό θέατρο στην Ελλάδα και Αμερική.

Τήν ιδέα της δημιουργίας Νεοελληνικού Θεατρικού Αρχείου ως μέρους της περιφήμου Θεατρικής Συλλογής του Harvard, η οποία περιλαμβάνει πάνω από 5.000.000 κομμάτια υπό την έμπνευσμένη διεύθυνσι και έποπτεία της έφορου Δίδος Helen Willard, είχαν η ήθοποιός Έλσα Βεργή, όταν το 1961 ήλθε στην Αμερική ως προσκεκλημένη του State Department και είχε την ευκαιρία να έπισκεφθῆ την Θεατρικήν Συλλογήν του Harvard.

Σήμερα το Έλληνικό Θεατρικό Αρχείο του Harvard περιλαμβάνει πολλούς φακέλλους με βιογραφικό ύλικό ήθοποιών, προγράμματα παραστάσεων, άναμνηστικά παντός είδους, άποκόμματα έφημερίδων, φωτογραφίας, φυλλάδια, λευκώματα των Φεστιβάλ κ. τ. λ. Έξαιρετικά πλούσιοι είναι οί φάκελλοι του Θιάσου Λεμού της Νέας Υόρκης χάρις στην προσπάθεια του θιασάρχου κ. Αδαμαντίου Λεμού, το παράδειγμα του οποίου εύχομαι να εύρη και άλλους μιμητάς μεταξύ του έλληνικού θεατρικού κόσμου.

Δωρηταί και ύποστηρικταί της μοναδικής αυτής συλλογής είναι ο πρεσβευτής Δρ. Αλέξανδρος Μάτσας ο οποίος έδώρησε θαυμάσιες μακέττες των παραστάσεων των θεατρικών του έργων, ο καθηγητής κ. Κων. Τρυπάνης, ο κ. Γωάννης Σιδέρης, ιδρυτής και διεθυντής του θεατρικού μουσείου Αθηνών, ο κ. Γεώργιος Βακαλό ο οποίος έστειλε τίς μακέττες του των κοστουμιών της Ειρήνης του Αριστοφάνους από τά Έπιδάυρεια του 1964, και άλλοι πολλοί.

Μία άλλη πρωτοτυπία του Harvard είναι το ποιητικό του αρχείο που περι-

λαμβάνει ήχογραφήμένα ποιήματα από όλο τον κόσμο με άπαγγελία των ίδιων των ποιητών. Πρό δεκαετίας έγιναν οί πρώτες ήχογραφήσεις των Έλλήνων ποιητών Γ Σεφέρη, Όδ. Έλύτη, Τ. Παπατσώνη, Ν. Βρεττάκου, Μ. Σαχτούρη, Ν. Έγγοποπούλου και του πρεσβευτού Α. Μάτσα. Κατ' εξαίρεσιν έχουν ήχογραφήθῆ με άπαγγελία τρίτου, του Γ. Κατσιμπαλή, ποιήματα του Κωστή Παλαμά, του Κων. Καβάφη και του Αγέλου Σικελιανού.

Τόν Ιούλιον του 1964 έγιναν στην Αθήνα από την κ. Εύρω Λέυτον με την βοήθεια του κ. Ανδρέα Καραντώνη, ήχογραφήσεις διαρκείας 20 λεπτών των έξῆς νεωτέρων ποιητών μας: Μ. Δημάκη, Ε. Βακαλό, Δ. Παπαδίτσα, Γ. Ρίτσου, Γ. Κοσίρα, Γ. Γεραλή, Άρη Δικταίου, Κ. Στεριοπούλου, Γ. Θέμελη, Κ. Αθανασούλη, Ν. Καρούζου και Γ. Σινοπούλου. Στο μέλλον προβλέπεται ότι θα γίνουν και άλλες ήχογραφήσεις.

Αυτή με λίγα λόγια είναι η νεοελληνική συλλογή του Harvard στις διάφορες μορφές της. Η αρχή της έγινε πολλά χρόνια πριν από την Έθνική μας παλιγγενεσία, διότι το Harvard άνεγνώρισε σχεδόν τόσο νωρίς όσον και οί ίδιοι οί Έλληνες την σπουδαιότητα που έχει η μελέτη της ζωντανής νοελληνικής γλώσης, ιστορίας, φιλολογίας, λαογραφίας ως και της Έλληνικής Όρθοδοξίας.

Γιά τη συλλογή αυτή όχι μόνο οί Έλληνοαμερικανοί αλλά και οί άπανταχοί Έλληνες πρέπει να είναι υπερίφανοι και είμαι εύτυχής που μου δίδεται η ευκαιρία να την παρουσιάσω πρὸς τούς συμπατριώτας μου όπου και άν εύρίσκονται.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΜΗΝΑΔΑΚΗΣ

Διευθυντής Βιβλιοθήκης
της Έλληνικής Όρθοδόξου Θεολογικής
Σχολής «Ό Τίμιος Σταυρός»

Brookline Mass.

ΓΙΑ ΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΘΗ Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΖΩΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ

Ὁ G.K. Chesterton παρατήρησε κάποτε, πὼς ἐὰν κάποιος συναντοῦσε στὸ δρόμο του ἕναν ἄνθρωπο ποῦ ἐρχόταν ἀντίθετα καὶ τὸν ρωτοῦσε: «Τί εἶσαι;» ἢ πιθανὴ ἀπάντησις θάταν: «Εἶμαι ἕνας ξυλουργός. (ἢ ράπτης ἢ ἀνθρακορῶχος), Σχεδὸν κανένας, παρατηρεῖ ὁ Chesterton, δὲν θὰ ἀπαντοῦσε: «Εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος». Πάντοτε, μοῦ φάνηκε ὅτι ὁ Chesterton ὑπονοοῦσε αὐτὴ τὴν τόσο πλατειᾶ διαδεδομένη, καταφαγωμένη συναίσθησι τοῦ ἀνθρώπινου, ποῦ συνεχῶς αὐξάνεται καὶ ἐπικρατεῖ στὸν πολιτισμὸ τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ διαφοροῦμένη ἔννοια ποῦ ἐνοχλεῖ στὴ φράσι «νὰ κάνη καὶ νὰ διατηρῆ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ἀνθρωπινῆ» ὅπως αὐτὸ ἐφαρμόζεται στὴ δραστηριότητα καὶ στὸν σκοπὸ τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο, εἶναι ριζωμένη στὸ γεγονός ὅτι «ἀνθρώπινός» δὲν εἶναι πιά ἕνας φανερός χαρακτηρισμὸς τῆς ἐμπειρίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς παρουσίας του στὸν κόσμο. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ τὸ πασιφανὲς ἔγινε προβληματικὸ, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξηγήσουμε στοὺς ἑαυτοὺς μας ποιοὶ εἴμαστε. Τὰ τόσο ἐπίπονα ἐπεξεργασμένα ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἔχουν περιπέσει σὲ σύγχυσι κι' ὅπως τὸ ἔθεσε ὁ W. H. Auden «τὸ προσκύνημα κατέληξε στὴν ἄβυσσο».

★

Ὁ χαρακτήρας τῆς διαλύσεως περὶ τῆς ὁποίας γράφω γίνεται πιὸ κατανοητὸς ὅταν ἐξετάσῃ κανεὶς τὸ βασικὸν ἔργον τῆς γλώσσης εἰς τὴν διατήρησιν καὶ μὀρφωσιν τῆς ἀνθρώπινης κατανοήσεως καὶ ἀντιλήψεως περὶ τοῦ ποῖος εἶναι.

Ἀκριβῶς ὅπως ἡ γλῶσσα σχηματίζει τὴν θάσιν τῆς ἀνθρώπινης αὐτοανακαλύψεως καὶ αὐτοανακοινώσεως, ἔτσι ἡ γραμματικὴ σχηματίζει τὴν θάσιν τῆς

γλώσσης. Ὡστε ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς θὰ ἔπρεπε νὰ κάνη σαφὲς ὅτι «ἀνθρώπινος» εἶναι τὸ ἐπίθετο ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ «ἄνθρωπος».

Ἀλλὰ τὸ ἐπίθετον ἔχει χάσει τὴν ἐννοια τοῦ προορισμοῦ του καὶ τίθεται ἐλεύθερα ἐπάνω εἰς ἕνα σωρὸ δυνατοτήτες. Μιλᾶμε γιὰ «ἀνθρώπινη» δυνατοτήτα, γιὰ «ἀνθρώπινα» δημιουργήματα, «ἀνθρώπινη» ἐπίτευξι, «ἀνθρώπινες» ἀποτυχίες, «ἀνθρώπινη» καλωσύνη, «ἀνθρώπινο» πόνον καὶ ἀκόμα γιὰ «ἀνθρώπινη» μηχανικὴ. Σὲ κάθε περίπτωσι τὸ «ἀνθρώπινο» ἀναφέρεται σὲ ἀπόψεις ποῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἄλλες ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τοῦ κυρίου του σκοποῦ. Τὸ νὰ δώσῃ τὴν ἐτυμολογία τοῦ «ἀνθρώπινου» ἔχοντας ὑπ' ὄψιν αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν λέξι εἶναι σὰν νὰ περιπλέκῃ τὴν ἐτυμολογία μὲ τὴν ταυτολογία. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν φράσι «νὰ κάνη καὶ νὰ διατηρῆ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ἀνθρωπινῆ». Ἡ φράσις ὅχι μόνον δὲν εἶναι διαφωτιστικὴ ἢ σὲ μπερδεύει, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἄνευ ἐννοίας.

Ὅπου πρόκειται γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἡ ταυτολογία ἀποτελεῖ ὀρόσημο μεταξὺ λογικῆς καὶ ζωῆς. Τὸ νὰ χρησιμοποιῆς τὴν ἔκφρασι «τὸ νὰ κάνη καὶ νὰ διατηρῆ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ἀνθρωπινῆ» εἶναι ἕνας ταυτολογικὸς τρόπος ὁμιλίας, ἀλλὰ τώρα ἡ ταυτολογία σημαδεύει καὶ φυλάττει τὴν εἴσοδο εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀνθρώπινης αὐτοανακαλύψεως καὶ αὐτοανακοινώσεως, ὅπου ὁ ἄνθρωπος διαδοχικῶς ἀναφέρει τὸν ἑαυτόν του καὶ ἀναφέρεται εἰς αὐτόν. Τὸ γραμματικὸν σύμβολον αὐτῆς τῆς διπλῆς ἐστίας εἶναι ἡ διττὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπινου, σὰν ἐπιθέτου καὶ σὰν ὀνόματος. Σὰν ἐπίθετο «ἀνθρώπινο» ἐννοεῖ κάτι

γύρω απ' τὸν ἄνθρωπο κατὰ τέτοιο τρόπο πὺ νὰ περικλείει τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο. Καθὼς ὁ ἴδιος μιλά γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἐκφράζει τὸ μυστήριον καὶ τὸ πασιφανὲς τοῦ ἰδιαιτέρου πλάσματος πὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος. "Ἐτσι τὸ νὰ μιλάς εἰλικρινὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι τὸ νὰ μιλάς κατὰ τέτοιο τρόπο ὡστε νὰ κἀνης καταληπτὸ ὅτι, ὅτι λέγεται γύρω απ' τὸν ἄνθρωπο συμπύπτει μὲ αὐτὸ πὺ ὁ ἄνθρωπος λέγει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

"Ὅταν λοιπὸν κἀνουμε ἀπόπειρες νὰ περιγράψουμε αὐτὸ πὺ κάνει ὁ Θεὸς στὴ γῆ μὲ τὴν ἔκφρασι «κἀνει καὶ διατηρεῖ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ἀνθρώπινη» ἐκφράζουμε μιὰ ταυτολογία τῆς ὁποίας ἡ ἔννοια προέρχεται απ' τὴν διπλῆ ἐστιά πὺ εἶναι κρυμμένη στὴ χρῆσι τοῦ «ἀνθρώπινου» σὰν ἐπιθέτου. Ἡ πρωταρχικὴ ἀπορία τότε ἀλλάζει καὶ γίνεται, ὅχι, ἂν αὐτὸς εἶναι ὁ σωστὸς τρόπος νὰ ἐκφράζεσαι, ἀλλὰ, ποιά εἶναι ἡ ἔννοια πὺ περικλείει τὸ ἐπιθετικὸ αὐτὸ ὄνομα.

★

"Ἐτσι ἡ ἐρώτησις πὺ ἀφορᾷ τὸ «ἀνθρώπινος» εἶναι ἀντίστοιχος μὲ τὸ «τί σημαίνει νὰ εἶσαι ἄνθρωπος;» ὅταν αὐτὴ ἡ ἐρώτησις τίθεται μὲ τὴν ἀπλὴν συγκεκριμένη καὶ γεμάτη ἔννοια τῆς λέξεως «ἀνθρώπος». Εἶναι αὐτὴ ἡ ἐρώτησις τὴν ὁποίαν ὁ Kierkegaard ζητοῦσε νὰ ὑπογραμμίσῃ μὲ τὸ ρητὸν «ἡ ἀλήθεια εἶναι ὑποκειμενικότης».

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐρώτησις, πὺ ἔχουμε ξεχάσει νὰ ρωτήσουμε στὴν ἐποχὴ μας. "Ὅχι ὅτι ἔχουμε πάψει νὰ προσφέρουμε τίς λέξεις· μᾶλλον τίς χρησιμοποιοῦμε μὲ ἀνεπαρκῆ προσοχὴ πρὸς τὰ ταυτολογικὰ σημεῖα. Οἱ λέξεις ἔχουνε χάσει τὴν ἔννοιά τους γιὰ μᾶς, διότι ἐμεῖς ἔχουμε χάσει τὴν αἴθησι κατανοήσεως τῆς κατευθύνσεως.

Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς 20ῆς Ἰουνίου τοῦ «New Yorker» ὑπῆρχε σ' αὐτὴν ἕνα σκίτσο ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ ὁποίου τὸ κεφάλι εἶχε πιαστεῖ σ' ἕνα ἔλικα δικῆς του κατασκευῆς καὶ τὸν ὁποῖον ὀλόκληρο

τὸ σῶμα ἐφαίνετο σὰν νὰ ἐσύρετο ἀκαταμάχητα μέσα στὸ μηχανῆμα. Τὸ «ἀνθρώπινον» ἔχει γίνεи τὸ μηχανικόν. Τὸ σκίτσο δὲν εἶχε λεζάντα.

Ἡ γλῶσσα ἔχει χάσει τὴν λειτουργία κατανοήσεως καὶ ἐπικοινωνίας τοῦ «ἀνθρώπινου».

★

Πολὺ πρὶν ὁ Kierkegaard προσπαθῆσῃ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάβρωσι τῆς κατανοήσεως τοῦ ἀνθρώπινου, ὁ Σωκράτης εἶχε ἐμφανίσῃ ἕνα τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι πὺ ἔβαλε τὸν ἄνθρωπο στὸ κέντρο τῆς ἀντανακλαστικῆς προσοχῆς. "Ἐτσι κἀνοντας, ἔθεσε τὴν φιλοσοφίαν σὲ καινούργιο δρόμο.

Τὴν τεράστια σημασία τῆς Σωκρατικῆς ἐπαναστάσεως ὅχι μόνον στὴ Δυτικὴ διανόησι, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν κατανόησι αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπινου μόλις μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ἐκτιμήσῃ. Ἡ κεντρικὴ γραμμὴ ἦταν ὅτι οἱ προκάτοχοι τοῦ Σωκράτη εἶχαν ἐρωτηθῆ ἔσφαλμένα. Τὸ σφάλμα συνίστατο στὴν τάσι τους νὰ ρωτοῦν μιὰ κατάλληλη ἐρώτησι μ' ἕναν ἀκατάλληλο τρόπο. Τὸ νὰ ρωτᾷς «ποιά εἶναι ἡ φύσις τῶν πραγμάτων;» πρὶν ἀπὸ καὶ περιφρονώντας τὴν ἐρώτησι: «Ποιά εἶναι ἡ φύσις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων;» Εἶναι σὰν νὰ θάζῃς τὸ κάρο πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλογα στὸ φιλοσοφικὸ δρόμο.

Ἐὰν κάποιος εὔχεται νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ διερμηνεύσῃ τὴν πραγματικότητά (τὴν ὑπαρξι καὶ τὴν γνῶσι, ὅπως θᾶλεγεν ὁ Σωκράτης), αὐτὸς θᾶπρεπε πρῶτα νὰ καταλάβῃ ὅτι τὸ «σκέπτεσθαι» εἶναι μιὰ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατόπιν νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι πραγματικὰ καὶ βασικὰ μιὰ σχέση μεταξὺ γνώστου καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς γνώσεως, μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ἀντικειμένου. "Ἐτσι τὸ «γνῶθι σεαυτὸν» ἔγινε τὸ πρωταρχικόν ἀξίωμα τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἡ κατανόησις τοῦ ἀνθρώπου ἔγινε τὸ προαπαιτούμενο γιὰ τὴν κατανόησι παντὸς ἄλλου.

Ὁ Σωκράτης ἔφερε τοὺς ἀνθρώπους σ' ἓνα τρόπο σκέψεως γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ ὁ ὁποῖος διεχώριζε τὴν γνώσι ἀπὸ τὴν γνώμη καὶ συνέθετε τὴν ἀλήθεια μὲ τὴν καλωσύνη, τὸν ἑαυτὸν μὲ τὴν κοινωνία, τὴν εὐθύνην, τὴν καλοπέρασι, καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν μακαρία θέα τῆς ἁρμονίας τοῦ σύμπαντος.

★

Τὸ νὰ καταλάβῃς τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴν ὕφην καὶ συμπεράσματα τῆς Σωκρατικῆς ἀνατροπῆς, εἶναι ἰδιαιτέρα ὠφέλιμο. Διότι ὕπ' αὐτὴν τὴν ὕφην ὁ κατανοητὸς τρόπος τῆς ἐρωτήσεως ποῦ ἀφορᾷ τὸν ἄνθρωπον, εἶναι καθαρὰ καὶ γεμᾶτος σημασία δοσμένος. Ἀλλὰ δὲν φθάνει μόνον ἡ Σωκρατικὴ ὕψι ὅσον τὸ Σωκρατικὸν μάθημα. Ὁ Σωκρατικὸς οὐμανισμὸς εἶναι ἡ θάσις καὶ ὁ πιὸ κατάλληλος γιὰ νὰ ἐξηγησῇ τί σημαίνει τὸ «νὰ κάνῃ καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἀνθρωπινή». Ἀλλὰ ἂν παραμερίζεται ὁ σωκρατικὸς οὐμανισμὸς εἶναι διότι ἡ ἀνακάλυψις τῆς κατανοήσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πιὸ ἀξιόπιστα δοσμένη. Προέρχεται καὶ παρέχεται ἀπ' τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ζωὴν ποῦ ὑπάρχει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Γιὰ τὸ θέμα μας ἡ ἄποψις αὐτὴ μπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ «χριστιανικὸς οὐμανισμὸς», γιὰ νὰ τὸν διακρίνομε ἀπὸ τὸν Σωκρατικόν. Πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν δυὸ εἶναι στενὰ συνδεδεμένη.

Ἡ ἄποψις καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ Σωκρατικοῦ οὐμανισμοῦ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνην τοῦ χριστιανικοῦ οὐμανισμοῦ. Ἡ διαφορὰ δὲν συνίσταται στὸ γεγονός τῆς κατανοήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ στὶς ρίζες αὐτῆς τῆς κατανοήσεως, στὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ προσδοκίαι

τῆς ἐκπληρώσεως ἐκτιμῶνται στὴν ἀνθρώπινη ἐμπειρία.

Ἡ ἰδιαίτερη ἀλήθεια καὶ σημασία τῆς Βιβλικῆς καὶ χριστιανικῆς πίστεως θρίσκειται εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ ὅτι ἡ σημασιολογία τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου συνδέονται. Χωρὶς τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου χάνει τὴν δηλωτικὴ ἀναφορὰ τῆς. Χωρὶς τὴν γλῶσσα τοῦ ἀνθρωπίνου ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου χάνει τὴν εὐαγγελικὴν δυνατότητα τῆς.

Ὅταν ἡ δραστηριότης κι' ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον περιγράφεται ὡς «ὁ Θεὸς πράττει ὅ,τι συνίσταται νὰ κάνῃ γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἀνθρωπινή», ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου ποῦ σέβεται τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἡ ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του συμπίπτουν. Τότε ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ ποῦ ὑπάρχουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρχίζουσι νὰ δύνουν σχῆμα καὶ νὰ παίρνουν σχῆμα στὴ συνείδησι τοῦ ἀνθρώπου, στὴν παραδοχὴν τοῦ ἀνθρώπου περὶ τοῦ γείτονός του, εἰς τὴν ἐπικράτησι τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὸν κόσμον ὡς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος παρετήρει κάθε τι ποῦ εἶχε δημιουργήσῃ ὡς «πολὺ καλόν» καὶ ὁ ὁποῖος ἔδωκε εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ δῶρον τοῦ νὰ εἶναι ἄνθρωπος, ὡς τὸ ξεχωριστὸ καὶ συγκεκριμένον σημεῖον τῆς δημιουργίας του. Κοντὰ τὸν Χριστόν οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἤδη πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ νὰ γίνουσι ὠλοκληρωμένοι ἄνθρωποι. Ἔτσι τὸ νὰ εἶσαι ἄνθρωπος εἶναι τὸ νὰ εἶσαι ὅ,τι ὁ Θεὸς ἔταξε καὶ ἔθεσε γιὰ σκοπὸν στὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι. Ἔτσι ἔχομε τὸ γεγονός ὅτι τοῦ Θεοῦ ἡ κυρία πρόθεσις καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὁ κύριος σκοπὸς εἶναι ἐντελῶς τὸ ἴδιον.

Paul Lehmann

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Ἡ ὕπεροφημία συντελεῖ κατὰ κανόνα τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀξιολόγησιν τῶν δημιουργικῶν προσφορῶν ἐνὸς ἀνθρώπου εἰς τὴν κοινωνίαν. Καὶ ὁ Wilhelm v. Humboldt δὲν ἀποτελεῖ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐξαιρέσιν. Ἡ προσωπικότης του συνεδέθη ἄμεσα μὲ τὰ πεπρωμένα τοῦ ἔργου του καὶ τῶν ιδεῶν του. Τὸ παράδοξον δι' αὐτὸν εἶναι μόνον ὅτι τὸ ὄνομά του ἀπέκτησεν ἐπικαιρότητα μετὰ τὴν παρακμὴν τοῦ κλασσικοῦ ιδεώδους τῆς ἀγωγῆς, τοῦ ὁποῦ τυγχάνει δημιουργὸς καὶ θιασώτης. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς συμπληρώσεως 200 χρόνων ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του θὰ ἐξετάσωμεν ἐν ὀλίγοις τὸν ἀντίκτυπον τῶν παιδαγωγικοφιλοσόφικων του ἀντιλήψεων διὰ τὴν ἐποχὴν μας.

Τὸ ἐκπαιδευτικομορφωτικὸν του σύστημα στηρίζεται εἰς τὸν αὐστηρὸν διαχωρισμὸν τῆς γενικῆς ἀπὸ τὴν ἐιδικὴν μόρφωσιν. Ἀντιπροσωπεύει τὴν γνώμην ὅτι εἰς τὸ σχολεῖον τὰς στοιχειώδεις γνώσεις πρέπει νὰ διαδέχεται ἡ γενικὴ μόρφωσις, ποῦ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς ἐπιστημονικῆς τοιαύτης. Εἰς αὐτὴν τὴν διαβάθμισιν δὲν ἔχει καμμίαν θέσιν ἡ ἐιδικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις, ποῦ προϋποθέτει καὶ αὐτὴ τὴν γενικὴν, ἀλλὰ τελεῖται παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἀπασχόλησιν.

Ἡ ἀποστολὴ τῆς γενικῆς μορφώσεως συνίσταται εἰς «τὴν ἐξέλιξιν ὅλων τῶν ἐσωτερικῶν δυναμῶν τοῦ ἀτόμου χωρὶς ἰδιαιτέραν προτίμησιν ἐκείνων ποῦ ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἐιδικῶν σχολείων τῆς ζωῆς». Ἡ χρονολογικοαξιολογικὴ αὐτὴ προτίμησις της ἀποτελεῖ ἐγγυημένην προϋπόθεσιν διὰ μίαν ὠλοκληρωμένην «εἰδίκευσιν». Ἡ

ἀρχὴ αὐτὴ ἔχει σήμερον χάσει τὴν καθολικὴν ἰσχύν της, ἂν σκεφθῇ κανεὶς ὅτι καὶ οἱ δύο κόσμοι, Ἀνατολικὸς καὶ Δυτικὸς, παρὰ τὰς κατὰ τὰ ἄλλα διαφορὰς των, δίδουν ἀπὸ κοινοῦ προτεραιότητα εἰς τὴν «εἰδίκευσιν», τὴν ὁποῖαν τοποθετοῦν εἰς τὰ χρονολογικὰ πλαίσια τῆς γενικῆς μορφώσεως, ποῦ διὰ τὸν Humboldt ἀποτελοῦσε ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν της.

Σκοπὸς τῆς Δευτεροβαθμίου Ἐκπαίδευσεως εἶναι κατὰ τὸν Humboldt ἡ προετοιμασία πρὸς εἰσαγωγήν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς της πρέπει: α) Νὰ μὴ ἀποβλέπη μόνον εἰς τὴν μετάδοσιν γνώσεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς μαθήσεως, β) Νὰ εἶναι γενικὴ καὶ καθολικὴ, διὰ νὰ ἀποβαίῃ ἔτσι ἀσφαλὲς θεμέλιον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐιδικεύσεως εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ γ) Νὰ λαμβάνη πρόνοιαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀτομικῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ τροφίμου.

Γενικῶς αἱ ιδέαι τοῦ Humboldt ἀσκοποῦν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ὀργανώσεως τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του. Ἐπ' αὐτῶν ἐστηρίχθη ἡ ἴδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, ποῦ ἀπετέλεσε τὸ μεταρρυθμιστικὸν πρότυπον ὅλων τῶν τότε γερμανικῶν πανεπιστημίων. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ πανεπιστημιακοῦ του μοντέλου εἶναι «ἡ ταυτόχρονος καλλιέργεια τῆς ἀκαδημαϊκῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης» καὶ «ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία εἰς διδασκοντας καὶ διδασκόμενους». «Ἐπειδὴ τὰ ἰδρύματα αὐτὰ δύνανται νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀποστολὴν των μόνον ὅταν ὑπηρετοῦν ἀδιάθλητα τὴν ιδέαν τῆς ἐπιστήμης,

καθίσταται ἀναγκαία ἢ ἐλευθερία πρωτοβουλίας καὶ δράσεως». Καὶ σήμερον εἶναι γενικῶς παραδεκτὸν ὅτι ἡ ἀκαδημαϊκὴ ζωὴ προϋποθέτει «προσωπικὴν πρωτοβουλίαν» κατὰ τὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν ἐπιστήμην, «ἐλευθερίαν» κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν μὀρφωσιν καὶ «ἀτομικὴν αὐτοσυγκέντρωσιν» κατὰ τὰς σπουδὰς καὶ τὴν ἔρευναν.

Ἡ «προσωπικὴ πρωτοβουλία», παρ' ὅτι ἐμφανίζεται εἰς διάφορα στάδια τελειότητος, τυγχάνει ἀπαραίτητος διὰ τὴν δημιουργικὴν ἀπόδοσιν κάθε ἐνεργείας καὶ ἀποτελεῖ σὺν τοῖς ἄλλοις τὴν κινητήριον δύναμιν κάθε ἐπιστημονικῆς ἀπασχολήσεως. Ἡ ἀλλαγὴ ὅμως τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς συνεπέφερε τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φοιτητῶν, ποὺ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν διαρροὴν μερικῶν ἱκανῶν ἀπὸ ἔλλειψιν τῶν ὀρθῶν κριτηρίων αὐτοαξιολογήσεως. Διὰ τὴν διόρθωσιν ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπέμβασις τῆς Ἀνωτάτης

Παιδείας, ποὺ ὅμως συμβάλλει εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς «προσωπικῆς πρωτοβουλίας». Ὁχι ὀλιγώτερον δύσκολος διὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τῆς πλήρους ἀλληλοεξαρτήσεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων εἶναι ἡ διατήρησις τῆς «ἀτομικῆς αὐτοσυγκεντρώσεως».

Θεωρητικῶς αἱ ἰδέαι τοῦ Humboldt ἔχουν ὡς ἀφετηρίαν τὸ ἄτομον καὶ τὴν προσωπικότητα. Δυστυχῶς αἱ σημεριναὶ μεταρρυθμιστικαὶ τάσεις ἔχουν μετατοπισθῆ μονομερῶς εἰς μέτρα ὑπέρ-ἀτομικά, ποὺ ἀφοροῦν κυρίως ὀργάνωσιν, κανονισμοὺς καὶ προγράμματα τῶν ἐν λόγῳ ἰδρυμάτων. Παραλλήλως παραθλέπεται ἡ πρωταρχικὴ σημασία τοῦ ἐμψύχου ὕλικου. Δὲν καθίσταται ἀραγε εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀναγκαία ἡ ἐπιστροφή εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Humboldt, ποὺ τόσα εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπόσχεται;

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΑΛΑΧΑΜΗΣ

ΨΥΧΗ ΕΚΠΕΣΟΥΣΑ

“Ὅλα μου τὰ ποιήματα μιλᾶνε γιὰ θρο-
χὴ.

“Ὅλα μου τὰ ποιήματα μιλᾶνε γιὰ ὀμίχλη.

Γιὰ λασπωμένους δρόμους

ποὺ πάνω τους γλιστροῦν φίδια ἀηδιαστι-
κά.

Γιὰ κείνο τὸ δωμάτιο μὲ τοὺς ὑγροὺς τοί-
χους

ποὺ δὲν ἔχει οὔτ' ἓνα παράθυρο

στὴν πλευρὰ τοῦ οὐρανοῦ.

Κάθομαι φοβισμένος

μετρώντας στὴ φαντασία μου

μιὰ, μιὰ τίς μέρες ποὺ πέρασαν.

Κάθε στιγμή νὰ μὲ τινάζει μακρὰ ἀπ'
τ' ὄνειρο,

νὰ γελοιοποιεῖ τὴν προσδοκία μου

γιὰ τὸ ἀναμενόμενο καλοκαίρι,

νὰ μὲ συντρίβει πάνω σὲ φλεγόμενες ἐπι-
θυμίες.

Κι' ὕστερα νὰ θρέχει σιγά, σιγά, ἀδιάκο-
πα.

Νὰ θρέχει ἀπελπιστικὰ μέσ' στὴν ψυχὴ μου.

Ἡ ὀμίχλη νὰ μοῦ κρύβει τὴν ἔξοδο...

Κάτω ἀπ' τὴν ὀμίχλη αὐτὴ

ἦταν κάποτε μιὰ λευκὴ πολιτεία.

Τώρα θαμμένη, ὀλομόναχη.

Πάνω της ξεσποῦν οἱ θύελλες

τὴ δέρνουν ἀνελέητα οἱ ἄνεμοι.

Βασίλισσα ἐκπεσοῦσα δίχως μανδύα
καὶ οἰκόσημο!...

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

πρὸς τοὺς

Ἑκπαιδευτικούς μας

Προκειμένου νὰ ἀναπτύσωμεν ὅλον καὶ καλύτερον τὰς ψυχοπαιδαγωγικὰς μας μεθόδους, ἄς στρέψωμεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν μας εἰς τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος. Εἶναι φυσικὰ ὁ κεντρικὸς καὶ οὐσιώδης πυρὴν πάντοτε τῆς σχολικῆς ἐργασίας, τὸν ὅποιον οὐδεμία ἐξω-ἢ παρασχολικὴ ἐργασία ἢ οἰονδήποτε ὀπτικοακουστικὸν μέσον, ὅσον χρῆσιμον καὶ σπουδαῖον καὶ ἂν εἶναι, ἤμπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ.

Ἡ προσωπικότης τοῦ διδασκόντος, ἡ παιδαγωγικῶς προσφερομένη διὰ τοῦ προφορικοῦ καὶ τοῦ γραπτοῦ λόγου ὕλη, τὸ πρόσωπον τοῦ μαθητοῦ ἀποτελοῦν πάντοτε δι' ἓνα ὑποδειγματικὸν σχολεῖον, τὴν τριάδα τῶν βασικῶν παραγόντων τῆς μορφώσεως.

Καὶ διὰ μὲν τὸ πρῶτον, τὴν προσωπικότητα τοῦ διδασκόντος, τὸ σχολεῖον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς τοὺς καιροὺς μας ἀκόμη, ἔχει τὸ εὐτύχημα νὰ διαθέτῃ εἰς ὅλας τὰς τάξεις του ἀνθρώπους μὲ ἐπίγνωσιν τοῦ ἔργου των καὶ τῆς ἀποστολῆς των.

Τοῦτο κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν τῆς κοινωνίας, πού γνωρίζει τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον.

Θὰ χρειασθῇ θεθαίως νὰ βοηθήσωμεν ὅλοι, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, διὰ τὴν ἔτι μεγαλύτεραν ἀπόδοσιν καὶ ἐπιτυχίαν τῶν προσπαθειῶν μας.

Ἡ προετοιμασία τοῦ διδασκόντος καὶ ἡ σαφὴς ἐπίγνωσις τοῦ γενικοῦ καὶ εἰ-

δικοῦ στόχου ἐκάστου μαθήματος, ἡ ἀνετος παρουσία του εἰς τὴν τάξιν ἀπὸ ἀτόπως σωματικῆς (καὶ ἐξωτερικῆς ἀκόμη ἐμφανίσεως), συναισθηματικῆς (ὑπερνίκησις καὶ, φυσικῶν θεθαίως προσωπικῶν συγκρούσεων καὶ δυσχερειῶν) διανοητικῆς (πλήρης κυριαρχία καὶ κατοχὴ τοῦ θέματος εἰς ἐπιστημονικὸν ἐπίπεδον) πνευματικῆς (δέος καὶ ἱερότης μιᾶς ὥρας, ἡ ὁποία διὰ τὸν νέον ἄνθρωπον δημιουργεῖ τόσας εὐκαιρίας καὶ προσδοκίας).

“Ὅλα αὐτὰ θεθαίως, οὔτε ἀπλᾶ οὔτε εὐκόλα εἶναι πάντοτε, ἀλλ' εἰς τὸ ἔργον μας γνωρίζομεν ὅλοι ἐκ πείρας, ὅτι ἀποτελοῦν βασικοὺς δείκτας, οἱ ὅποιοι πάντοτε πρέπει νὰ μᾶς καθοδηγοῦν. Καὶ οἱ πρῶτοι, πού ἀντιλαμβάνονται καὶ προσέχουν αὐτοὺς τοὺς δείκτας, εἶναι οἱ μαθηταὶ μας.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἄς ὑπογραμμισθῇ ἡ ἰσχυρὰ βοήθεια, πού προσφέρεται, ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν διδασκόντων διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὄλου ἔργου τοῦ σχολείου.

Διὰ τὸ δεύτερον θέμα, τῆς παιδαγωγικῶς προσφερομένης ὕλης, ἡ γνῶσις καὶ ἡ πείρα ὄλων μας εἶναι εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. “Ἄς καταβληθῇ προσπάθεια μόνον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο νὰ κυριαρχοῦν καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς προσφερομένης διδακτικῆς ὕλης κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος.

Πρός τούτο θά ἦτο χρήσιμον ἓνα ψυχοπαιδαγωγικὸν τρίπλευρον:

α) Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μαθήματος ἐντελῶς ἐπιγραμματικὴ παρουσίασις ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος τοῦ νέου μαθήματος. Ὁ τίτλος τοῦ μόνον ἐν εἶδει προλόγου.

β) Καλὴ παιδαγωγικῶς καὶ ἀφομοιωσιμος ἀνάπτυξις ἔπειτα τῆς νέας ὕλης ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν προηγουμένην καὶ τὴν ἐπομένην. Ἔκθεσις ὕλης, αἰτιώδης εἰρμὸς κατὰ ταύτην, νέαι προτάσεις πρὸς μάθησιν.

γ) Ἐπιγραμματικὴ τέλος διὰ μιᾶς προτάσεως, εἰ δυνατόν, ἐν εἶδει ἐπιλόγου, αἰχμαλωσία τοῦ νέου μαθήματος καὶ ἀναγραφή τούτου εἰς τὸ τετράδιον τοῦ μαθητοῦ. Τοιοῦτοι ἐπιγραμματικοὶ ἐπίλογοι, δι' ὅλα τὰ μαθήματα, θά εἶναι σπουδαῖον νὰ τηροῦνται εἰς τὸ εἰδικὸν τετράδιον-ἡμερολόγιον τοῦ μαθητοῦ καὶ νὰ ἐλέγχωνται ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος καὶ τοῦ διευθυντοῦ.

Διὰ δὲ τὸ τρίτον θέμα, δηλ. εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ πρόσωπον τοῦ μαθητοῦ, θά λάβωμεν θεβαίως ὑπ' ὄψιν κυρίως τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνυψώσεως καὶ τῆς ἐνθαρρύνσεως τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου.

Ἐπομένως σαφῆς γνώσις τῶν ἀναγκῶν τῆς παιδικῆς καὶ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν ἐπιγραμματικῶς νὰ συνοψισθοῦν εἰς ἓνα τρίπλευρον ἔργον:

α) στοργῆς

β) αἰσθήματος ἀσφαλείας

γ) δημιουργικότητος.

Εἶναι ἡ θάσις ἐνὸς συγχρόνου παιδαγωγικοῦ προγράμματος. Τούτο θά τείνη εἰς τὴν ἀξιοποίησιν (τὴν Valorisation) τοῦ νέου ἀνθρώπου, ὅπως τὴν ζητοῦν οἱ μεγάλοι ἀνθρωπολόγοι τῆς ἐποχῆς μας. Διὰ περισσότερα ἐπὶ τοῦ οὐσιώδους τούτου θέματος, θά παραπέμψωμεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἰνστιτούτου Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, μὲ θέμα: «Τὸ παιδί καὶ ἡ πειθαρχία».

Ἄς κλείσωμεν τὸ σημερινὸν μας γράμμα μὲ τὴν διαπίστωσιν, ὅτι, ἐὰν ἐπιτύχωμεν εἰς τὴν προσπάθειάν μας νὰ δημιουργήσωμεν μίαν πρότυπον σειρὰν ὑποδειγματικῶν μαθημάτων, θά προσφέρωμεν μίαν μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν παιδείαν μας γενικώτερον.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

Ἐπιστολαὶ

Ἡ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

Κύριε Διευθυντά,

Εἶναι ἀξιέπαινος ὁ Ἀρχιμ. Φ. Φάρος, διὰ τὸ ἄρθρον, «Ἡ ποιμαντικὴ διακονία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου», τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων». Ἐπειδὴ τὸ θέμα εἶναι σπουδαιότατον δι' ἱερεῖς, ἰατροὺς καὶ κοινωνικοὺς λειτουργοὺς, εἶναι ἀνάγκη νὰ συνδεθῆ μετὰ πρόσφατα σχετικὰ δημοσιεύματα, διὰ νὰ βοηθήσῃ περισσότερο τούς ἐνδιαφερομένους. Οὕτω παραλλήλως πρὸς τὰς ἐν Ἀμερικῇ προσπαθείας πού ἀναφέρει ὁ συντάκτης, καλὸν εἶναι νὰ ὑπομνησθῶν καὶ αἱ ἐν Βρετανίᾳ τοιαῦτα, τὰς ὁποίας εἶχα ἀναφέρει πέρυσι εἰς τὸ τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων» τοῦ Ἰουνίου. Ἐπίσης καλὸν εἶναι νὰ ἴδῃ κανεὶς τὴν σχετικὴν πρόσφατον βιβλιογραφίαν (ἀμερικανικὴν), πού ἐδημοσίευσεν ὁ π. Φάρος εἰς τὸ περιοδικὸν «Θεολογία» (1965, σελ. 346 καὶ 1967, σ. 165).

Ἐκτός ἀπὸ τὰς σχετικὰς ἐκδόσεις τοῦ ἐν Ἀθήναις «Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς», θὰ ἔπρεπεν ἀκόμη νὰ σημειωθῶν τὰ ἐξῆς βοηθήματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν: α) Σειρὰ ἀρθριδίων εἰς τὸ περιοδικὸν «Ζωή» (Φεβρουάριος—Ἰούλιος 1939), ἀπὸ τὸ βιβλίον «Ψυχιατρικὴ Ποιμαντικὴ» τοῦ Ὀλλανδοῦ Δρος Bless.

β) Τὸ βιβλίον «Ψυχολογία καὶ Πνευματικὴ Ζωή» τοῦ καθηγητοῦ E. Rochedieu, τὸ ὁποῖον παρουσίασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ «Δαμασκός» (μετὰφρ. Δ. Χαρκοκόπου). γ) Τὸ βιβλίον τοῦ W. Northridge, «Ψυχολογία καὶ τὸ ἔργον τῆς καθοδηγήσεως ψυχῶν», τὸ ὁποῖον μετέφρασεν ὁ καθηγητὴς Σ. Ἀγουρίδης, ὅταν ἐδίδασκε Ποιμαντικὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης (1959).

δ) Αἱ σχετικαὶ μονογραφαὶ τοῦ ἐν Θεσσαλονικῇ ὑφηγητοῦ τῆς Ποιμαντικῆς Ἰ. Κορναράκη, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ποιμαντικὴν Ψυχολογίαν τῶν Πατέρων, καθὼς καὶ τοῦ Jung.

Ταῦτα, πρὸς σχηματισμὸν ἐνὸς μικροῦ φακέλλου ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου θέματος τῆς ψυχιατρικῆς ποιμαντικῆς.

Μετ' ἀγάπην
B. ΕΡΑΣΤΟΣ

* * *

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

ΜΙΑ ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Ἀξιότιμε Κύριε Διευθυντά,

Διαβάζοντας στὶς «Ἀκτίνες» (τεῦχος 283), τὸ ἄρθρο τῆς Madeleine Deldrel, γιὰ

AKTINES Σ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1967

τὸν Κάρολο Φουκῶ, διεπίστωσα πολλὰ κοινὰ σημεῖα μετὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἐνὸς συγχρόνου «ἀρτίου» ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ. Πρόκειται γιὰ τὸν Γεώργιο Κατερινάρη, Ἐφέτη Ναυπλίου μέχρι τῆς 3 Ἰουλίου 1967 καὶ ἀπὸ τῆ χρονολογία αὐτῆ κι' ὕστερα μόνιμο συμπολίτη τῶν ἀγίων τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ γι' ἀρκετοὺς ἀκόμη ἀπὸ τοὺς στενοὺς τοῦ συνεργάτες καὶ πλησίον ἦταν ἀγνωστος ὁ Γ. Κατερινάρης, πολὺ γνωστός ὅμως σ' Ἐκεῖνον, «κατενώπιον» τοῦ Ὁποίου ζοῦσε καὶ ἐπολιτεύετο. Εἶχε ἔντονη τὴ συναίσθηση τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ καὶ διαρκῶς ἐπανελάμβανε μετὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του καὶ ἐπεθεβαίωσε τὸ τοῦ Δαυὶδ: «προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός... ἵνα μὴ σαλευθῶ» (Ψαλμ. ιε' 8). Ἦταν κι' αὐτός, καθὼς καὶ ὁ Φουκῶ «ἕνας σύγχρονος τοῦ Ἰησοῦ τῆς Ναζαρέτ».

Μετὰ τὴ συναίσθηση αὐτῆ συμμετεῖχε στὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μ' ἕνα τέτοιο χριστιανικὸ ρεαλισμὸ (ἄς ἐπιτραπῆ ἢ ἔκφρασις), πού τὰ πάντα ἐξαγίαζε καὶ τοὺς ἔδινε διάσταση καὶ χρῶμα οὐράνιο. Τὰ λόγια του, οἱ τρόποι του, οἱ ἐνδόμυχοι στοχασμοὶ του, πού εὐκολα τοὺς διάβαζες στὸ πάντα γελαστό του πρόσωπο, ἦταν μιὰ ἀδάλειπτη καὶ ἐνσυνείδητη προσευχή.

Χωρὶς ὑπερβολή, θὰ ἦταν ἀνοσιούργημα καὶ μάταιη, ἄλλωστε, ἡ ἀπόπειρα ν' ἀποδώσω τὴν εἰκόνα τῆς σπάνιας αὐτῆς χριστιανικῆς προσωπικότητος. Χρειάζεται θεοκίνητο χέρι γιὰ ν' ἀποδώσῃ κανεὶς τέτοιες μορφές. Ὑστερα φοβάμαι πὼς δὲν θὰ μοῦ τὸ συγχωροῦσε ποτὲ ἡ ἀγία του ψυχῆ, γιατί πάντα ἀπέφυγε τὸ θόρυβο, ζητώντας τὴν ἀφάνεια γιὰ νὰ θεμελιώσῃ ἔτσι τὸ οἰκοδόμημα τῆς ζωῆς του στὸ θράχο τῆς κορυφαίας χριστιανικῆς ἀρετῆς, τῆς ταπεινώσεως.

Ὡστόσο στὶς στεῖρες πνευματικὰς ἡμέρας μας, πού ὄλο καὶ βουλιάζουμε στὸ μouxλιασμένο τέλμα τῆς ὑλιστικῆς εὐδαιμονίας, μᾶς χρειάζονται φάροι σάν τὴν προσωπικότητα τοῦ Γεωργίου Κατερινάρη γιὰ νὰ μᾶς δείχνουν τὸ σημεῖο προσπελάσεως ἀπὸ τὸ θάνατο στὴν ἀληθινὴ ζωὴ.

Ὁ Γεώργιος Κατερινάρης ἦταν μιὰ συνθετικὴ, μιὰ συμπυκνωμένη χριστιανικὴ προσωπικότης. Οἱ ἀρετὲς του συνταιριασμένες κατὰ ἕνα ἀρμονικὸ τρόπο ἀποτελοῦσαν στὸ ἀθρογυάλι τῆς καρδιάς του τὴν πηγὴ τῆς «εὐωδίας Χριστοῦ», πού σκόρπιζε στὸ περιβάλλον του. Πάντα ἐπιζητοῦσε καὶ εὑρισκε τόπο καὶ χρόνον γιὰ νὰ ἐκφράσῃ συνειδητὰ καὶ ἀβίαστα τὴς ἀρετῆς του αὐτῆς, πού τὸν ἔκαναν νὰ ξεχωρίζῃ ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν συνανθρώπων του. Οἱ «γυιοὶ τῆς νύχτας» δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν νοιώσουν.

Γι' αὐτοὺς ἦταν ὁ «ἐκτός πραγματικότη-
τος», ὁ «ὑπερβολικός». Γιὰ μᾶς ὅμως, πού
εἶχαμε τὴν εὐτυχία νὰ τὸν γνωρίσουμε ἀπὸ
κοντά, ἦταν ὁ ἀπόλυτα συνεπὴς Χριστιανός,
ὁ ἀνθρώπος πού εἶχε δοθῆ στὸ Θεὸ
μὲ πλήρη ἐγκατάλειψη τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὰ
πάντα εἶχε ἀποθέσει στὴ διάθεσι Ἐκείνου.
Ὁ ἴσος ζοῦσε μόνον γι' Αὐτὸν καὶ διαρκῶς
«ἐν Αὐτῷ», μὲ μοναδικὸ σκοπὸ νὰ φέρῃ
τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου στὸν ἀνθρώπο
τῆς ἐποχῆς μας, τὸ σύγχρονο αὐτὸ Σί-
συφο. Μιὰ τέτοια μορφή εἶναι εἶδος πού
σπανίζει σήμερα. Γι' αὐτὸ παραξενεύονται
ἄλλοι συναυτοῦν κάτὶ τέτοιο.

Ὁ Κατερινάρης ζοῦσε, μὲ συνέπεια ἀπα-
ράμιλλη καὶ μὲ συναίσθησι τοῦ χρέους
τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ὅλες τὶς προσα-
ταγές τοῦ Οὐρανοῦ. Βαθὺς γνώστης τῆς
σημερινῆς πραγματικότητος προσπάθησε
νὰ μιλήσῃ στὸν ἀνθρώπο γιὰ τὸ Θεὸ μὲ
σύγχρονα ἐκφραστικὰ μέσα καὶ σύνεση. Πε-
ριεχόμενο τοῦ ἀσίστατου ἀγώνος του «τ'
Αὔριο νὰ πλάσουμε καλύτερ' ἀπ' τὸ Χτές».
Ὁρματιζόταν μιὰ Ἑλλάδα «λουομένη στὸ
εἶδος τοῦ Χριστοῦ». Αὐτὴ ἦταν ἡ συνισα-
μένη τῆς ἀγωνιστικῆς του πορείας. Βλέ-
ποντας μὲ τὴ διορατικότητά, πού τὸν διέ-
κρινε, πὼς μόνον ἡ νεότης μπορούσε νὰ
ἐνσαρκώσῃ τὴν ἐλπίδα αὐτῆ, στράφηκε σ'
αὐτὴν καὶ τῆς δόθηκε. Στρατολογοῦσε ἀ-
θόρυβα μὲ τὸν τρόπο του τὰ νεῖατα πού
εἶχαν χάσει τὸν προσανατολισμὸ τους καὶ
πύκνωνε μ' αὐτὰ τὴ στρατιά τῶν λυτρω-
μένων νέων. Αὐτὸ ἔκανε καὶ γιὰ κάθε ἡ-
λικία καὶ φύλο ἀνθρώπων. Χρησιμοποιῶν-
τας κάθε πρόσφορο μέσο, καὶ ἰδιαίτερα τὸ
χριστιανικὸ ἔντυπο καὶ μάλιστα τὴν Καινὴ
Διαθήκη μ' ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ ἀναζητοῦ-
σε καὶ ἀνέσυρε ἀπὸ τὴν πυρκαυστὴ στέπ-
πα τῆς ἀμαρτίας τὰ πλανημένα πρόβατα
γιὰ νὰ τὰ παραδώσῃ στὴ στοργικὴ ἀγκα-
λιά τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκεῖνο ὅμως πού βασικά τὸν ξεχώριζε
ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ σύνολο ἦταν ἡ ἀγάπη.
Ἦταν ἡ πλήρης ἔκφρασις τῆς χριστιανικῆς
ἀγάπης, πού φθάνει ὡς τὴ Θυσία. Ἀσβεστη
λαμπάδα ἔλυωνε γιὰ νὰ φωτίξῃ τὸ δρόμο
τῶν συναυτοῦντων του. Ἀκούρατος καὶ
πάντα γελαστός Κυρηναῖος, σήκωνε ἐθε-
λοντικὰ τὸ σταυρὸ τῆς φτώχειας, τοῦ πό-
νου, τῆς δυστυχίας τῶν «ἀδελφῶν» του.
Ἡ ἀγάπη του αὐτῆ εἶχε μιὰ ἀξιοθαύμαστη
οἰκουμηνικότητα. Χαρακτηριστικὰ ἔλεγε
συχνά, πὼς ὁ σύνδεσμος «ἀντὶ» σὰν ὑποδή-
λωσι τῶ ἀντιδίκου, τοῦ ἐναντίου πρέπει
νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ γλώσσα.
Ὅλοι εἶμαστε ἀδελφία, παιδιὰ τοῦ ἴδιου
Πατέρα, μέλη τοῦ μουσικοῦ σώματος τοῦ
Χριστοῦ. Καὶ σὰν ἀνώτερος δικαστικὸς εὐ-
ρίσκε πάντα τρόπο νὰ γεφυρώνῃ τὸν ἀν-

θρώπινο μὲ τὸ θεῖο νόμο, ἀναζητῶντας πί-
σω ἀπὸ τὸ γράμμα, πού μόνον του «ἀπο-
κτείνει», τὸ πνεῦμα πού «ζωοποιεῖ», κατὰ
τὸν θεῖον Παῦλον. Ἔτσι κατῶρθωνε νὰ ἱκα-
νοποιῆ μὲ πληρότητα τὸ αἴτημα τῆς ἀγά-
πης καὶ κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν ὑπηρεσια-
κῶν του καθηκόντων, τὰ ὁποῖα ἐπληροῦσε
μὲ ἱερὸ δέος καὶ θρησκευτικὴ εὐλάβεια.

Θὰ σταματήσω· ἐπιλείπει γάρ με διηγου-
μενον ὁ χρόνος» περὶ τῶν ἀρετῶν, πού
κοσμοῦσαν τὴν προσωπικότητα τοῦ Γεωρ-
γίου Κατερινάρη, ὠλοκληρωμένου Χριστιαν-
οῦ, ἀρίστου οἰκογενειάρχου (ἡ οἰκογένεια
τοῦ ἀποτελοῦσε τὸ πρότυπο μιᾶς πνευ-
ματικῆς ἐστίας) καὶ ἀξίου ὑποδείγματος
γιὰ κάθε πνευματικὸ ἀνθρώπο τῆς ἐποχῆς
μας. Ἡ ζωὴ του μᾶς διδάσκει τὴν δυνα-
τότητα ν' ἀπολαύσῃ κανεὶς τὶς οὐράνιες
χαρές, χωρὶς νὰ κόψῃ τοὺς δεσμούς του
μὲ τὸν ἀνθρώπο τῆς ἐποχῆς μας, πού ἐνα-
γώνια στὸ θάθος του ἀποζητᾷ τὸ λυτρω-
τικὸ Φῶς καὶ τὸν Καλὸ Σαμαρείτη. Καὶ τέ-
τος ἦταν ὁ Γεώργιος Κατερινάρης.

Μὲ πολλὴ ἐκτίμησι

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΑΙΜΟΔΟΣΙΑ

Κύριε Διευθυντά,

Τώρα πού αἱ ἀνάγκαι αἵματος εἰς τὰ
Κρατικὰ Νοσοκομεῖα εἶναι μεγάλαι, γνῶ-
ρισα τὸ δρᾶμα ἐνὸς ἐθελοντοῦ αἱμοδότου
πού εἶχε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸ Ἴπποκρά-
τειον Νοσοκομεῖον καὶ εἶχεν ἀνάγκην ἀ-
μέσου μεταγγίσεως αἵματος, ζητοῦσε δὲ τὴν
συμπαραστάσιν τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως
Ἐθελοντῶν Αἱμοδοτῶν. Κλαίγοντας παρα-
καλοῦσε τοὺς ἀρμόδιους τῆς Ἐνώσεως καὶ
λέγοντας: «Σ' ἐσᾶς ἔχω τὴν ἐλπίδα μου
καὶ στὸν Θεόν». Ἀμέσως τότε ὁ ἀρμόδιος
εἰς μνήμην τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς ἐθελοντικῆς αἱ-
μοδοσίας εἰς τὴν χώραν μας Ἀρχιμανδρί-
του Σεραφεῖμ Παπακώστα, τὸν ἐφοδίασε
μὲ φιάλην αἵματος ἀπὸ τὸ Κέντρον Αἱμο-
δοσίας τῆς Ἐθνικῆς Ὑπηρεσίας Αἱμοδοσί-
ας, εἰς τὴν ὅποian ἔχει καταθέσει ἡ Ἐνω-
σις διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν μελῶν της. Τὰ
πνευματικὰ παιδιὰ τοῦ αἰδίου Ἀρχιμαν-
δρίτου Σεραφεῖμ Παπακώστα ἄς δώσουν
τὸ παρὸν τῆς ἀγάπης, ἀνακουφίζοντας τὸν
πόνο τῶν ἀδελφῶν μας εἰς τὰ Κρατικὰ
Νοσοκομεῖα, διότι αἱ ἀνάγκαι αἵματος εἶ-
ναι μεγάλαι.

Μετὰ πάσης τιμῆς

ΦΩΤΗΣ ΚΟΥΤΣΑΦΤΗΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1967

“ΕΝΟΙΩΘΑ ΕΝΑ ΚΕΝΟ,,

Οι νέοι, που απογυμνώνουν την ψυχή τους από κάθε τι το ανώτερο, που αρνούνται την πίστι και περιφρονούν τα ιδανικά, νοιώθουν ένα κενό, αλλά βεβαίως τα να τους κυριεύει. Έχουν αυτή την ίδια την άρνησι του αισθήματος της πληρότητας, της πληρότητας, που ίσως την είχαν άλλοτε δοκιμάσει. Και ποιο είναι το «πλήρες» στην ψυχική σφαίρα; Είναι το αίσθημα, που ο νέος δοκιμάζει την στιγμή που κάνει το καθήκον του την ώρα της προσφοράς όταν αγωνίζεται για το πνευματικό του ανέβασμα.

Μά όταν απογυμνώνεις την ψυχή από κάθε υπερ-ύλικη πραγματικότητα, τότε μένει άδεια. Ο ψυχικός σου κόσμος γίνεται μια «έρμη χώρα». Το αίσθημα της «εξημώσεως» στους νέους είναι, μερικές φορές, καταθλιπτικό. Οι κάπως ώριμοι, οι μεσήλικες, φαίνεται κάπως να «επιβιούν κατά παραχώρησι». Ένώ μερικοί νέοι υποφέρουν περισσότερο. Πιο όδυνηρά νοιώθουν το κενό.

Η Αλήθεια—ή χριστιανική Αλήθεια—δεν μοιάζει με μια άμορφη καρφίτσα, που είτε την έχεις, είτε δεν την έχεις, σου είναι αδιάφορο. Είναι για την ψυχή τόσο απαραίτητη, όσο η τροφή για το σώμα. Όταν δεν έχεις ψομί, η ζωή σου κινδυνεύει. Την πίστι όταν την διώξεις, μένεις άδειος, όρφανός. Χάνεις τη μάννα που σε λονεί. Τον πατέρα που σε φροντίζει. Τ' αδέρφια, που σε συγκρατούν στις δυσκολίες σου. Σκληρή ή πνευματική όρφάνια. Όσοι την ένοιωσαν μπορούν να μιλήσουν. Όσοι την ζουν, ως κλάψουν. Ο πνευματικός θάνατος παραμονεύει. Είναι κι' όλας κοντά!

Ένας νέος σπουδαστής έγραψε πρό καιρού τα αποκαλυπτικά αυτά λόγια: «Από την στιγμή που άρχισα να αρνούμαι τα ιδανικά μου και να πέφτω στην άμαρτία, αισθάνθηκα ένα φρικτό κενό. Αδειώσα το είναι μου».

Το κενό κάνει αισθητή την παρουσία του και μέσα στον στρόβιλο της κοσμικής ζωής και σε ώρες έπιτυχίας. Ο Παπίνι την ώρα της νύχτας του, μέσα στη δίνη της κοσμικής ζωής και ενώ οι δημοσιογραφικές του έπιτυχίες διαδέχονταν ή μια την άλλη, όμολογεί: «Όταν πιά κατάκτησα με μια προσπάθεια πεισματερή κι' αγέρωχη, που κράτησε τρία ως τέσσερα χρόνια, ό,τι για όποιοδήποτε (για πολλούς) θα φαινόταν σαν ένα φτάσιμο ή μια νίκη, ένοιωσα ακόμα πιο βαθειά από πρώτα ένα έξευτελιστικό κενό μέσα μου». Και ή διάσημη μυθιστοριογράφος Φρ. Σαγκάν τονίζει: «το κενό αποτελεί τη ζωή μου».

Αποκαλυπτικά λόγια, που ένα έρώτημα γεννούν: Θα βάλουν όσους νέους βρίσκονται στην ίδια θέση σε άνησυχία; Η θα περάσουν κι' αυτά «ξέπετσα» πάνω από την ψυχή τους;

Μά όχι, δεν έχετε το δικαίωμα να τ' αφήσετε να κυλήσουν, όπως το νερό κυλάει στη λεία πέτρα. Δεν έχετε το δικαίωμα ν' αφήσετε να περουν έτσι τέτοιες όμολογίες. Σταματήστε πιά την αδιαφορία. Δεν έχετε το δικαίωμα ν' αδιαφορήτε. Και ξεετάστε αν και σεΐς νοιώθετε αυτό το κενό. Αν δεν σās ικανοποιή ή ζωή χωρίς βάθρα και ήθικά θεμέλια. Και ξεετάστε, ξεετάστε προσεκτικά την αιτία του κενού. Κνηγήστε τις άφορμές του ψυχικού σας αδειάσματος ως τις πρωταρχικές του αιτίες, ως τη ρίζα του. Δέστε με μάτι καθαρό ότι βασική αιτία είναι ή ανταρσία από τον Θεό, ή άρνησις της πίστεως.

Η αναγνώρισις αυτή μπορεί να γίνη κάτι βασικό, θεμελιακό για την πνευματική σας πορεία: Να σās ώθήση στην γενναία απόφασι: να ξαναβρήτε την χαμένη σας Πίστι.

I. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΙΣ

Μέσα σέ μιὰ ἀτμόσφαιρα χαρᾶς, κατανοήσεως καὶ ἀγάπης, πού τὴ στόλιζε τὸ γαλάζιο τῆς θάλασσας καὶ τὸ πράσινο τοῦ δάσους, ἔγιναν τὸ περασμένο καλοκαίρι οἱ κατασκηνώσεις τῆς ΧΦΕ. Τῶν φοιτητῶν στὴ Βραῶνα καὶ τῶν φοιτητῶν στὸν Πόρο. Οἱ κατασκηνώσεις αὐτές, μαζί με τὴ ξεκούρασι καὶ τίς πνευματικὲς εὐκαιρίες, μᾶς πρόσφεραν τὴ δυνατότητα νὰ μελετήσουμε καὶ νὰ συζητήσουμε τὰ προβλήματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν, σάν χριστιανούς, σάν νέρους καὶ σάν φοιτητές καὶ παράλληλα νὰ ἀνεφοδιαστοῦμε με ἐνθουσιασμό καὶ νέες δυνάμεις γιὰ τὴ μάχη τοῦ χειμῶνα.

ΕΞΟΡΜΗΣΙΣ

Στις 15 Αὐγούστου μιὰ ομάδα φοιτητῶν τῆς ΧΦΕ με 3 ἐπιστήμονες καὶ 3 κληρικούς, πέταξε με ἀεροπλάνο τῆς ΕΒΑ στίς λίμνες Πρέσπες. Ἡ ἀποστολή με τὴν εὐλογία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Μητροπολίτου Φλωρίνης, εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῆ 12 χωριά καὶ στρατιωτικά φυλάκια τῆς παραμεθορίου περιοχῆς Πρεσπῶν. Ἐγιναν Θ. Λειτουργίες, παρακλήσεις, ἔσπερινοί, ὁμιλίες, γιορτές, προβολές καὶ δόθηκαν δῶρα. Ἡ συγκίνησι τόσο ἡ δική μας, ὅσο καὶ τῶν ἀνθρώπων πού ἐπισκεφθῆκαμε ἦταν ἀπερίγραπτη. Δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού πηγαίνομε στίς Πρέσπες. Κι' ὅμως ἡ φορὰ αὐτὴ εἶχε κάτι μοναδικό. Οἱ τρεῖς κληρικοί πού μᾶς συνώδευσαν ἔμειναν ἐκεῖ γιὰ νὰ διακονήσουν γιὰ μερικὸς μῆνες τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐμειναν ἐκεῖ σέ μιὰ ἱερὴ ἔπαλξι ἱεραποστολῆς καὶ ἀγάπης. Ἐμειναν ἐκεῖ γιὰ νὰ φέρουν στίς κουρασμένες ἀπὸ τὴ φτώχεια καὶ τὴ δοκιμασία καρδιές τῶν ἀκριτῶν μας, κάθε Κυριακῆ, τὴν εὐλογημένη Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ W. S. C. F.

Ἡ Χ.Φ.Ε. ἔλαβε μέρος με 3 ἀντιπροσώπους τῆς, στὸ Συνέδριο τῆς World Student Christian Federation, πού ἔγινε τὸν περασμένο μῆνα στὴ Βασιλεία τῆς Ἑλβε-

τίας. Τὸ θέμα τοῦ Συνεδρίου ἦταν: «Ἡ Χριστιανικὴ Παρουσία στὴν ἀνωτάτη ἐκπαίδευσι». Ἐλάσαν μέρος 250 ἀντιπρόσωποι, οἱ ὅποιοι προήρχοντο κυρίως ἀπὸ χώρες τῆς Εὐρώπης. Μεταξὺ τούσ ἦσαν καθηγηταὶ Πανεπιστημίου, κληρικοὶ καὶ φοιτητές.

Μερικά ἀπὸ τὰ θέματα πού ἀνεπτύχθησαν καὶ συζητήθησαν ἦσαν: «Ὁ ρόλος τῆς ἐκπαίδευσέως στὴ διαμόρφωσι τῆς μελλοντικῆς μας κοινωνίας». «Τί σημαίνει νὰ εἶσαι φοιτητῆς σήμερα». «Ἡ κατήχησι στὸ μοντέρνο Πανεπιστήμιο» κ. ἄ.

Στὴν ἀρχὴ ἔγιναν μερικὲς διαπιστώσεις γύρω ἀπὸ τὸ μεταπολεμικὸ Πανεπιστήμιο. Βρισκόμαστε μπροστὰ σέ μιὰ καινούργια κατάστασι. Ἡ καταπληκτικὴ αὐξήσι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῶν σπουδαστῶν, ὁ μεγάλος ρόλος τὸν ὁποῖον παίζει τὸ Πανεπιστήμιον εἰς τὴν διαμόρφωσι τῆς κοινωνίας, ἡ διεθνοποίησι τῆς ἀνωτάτης ἐκπαίδευσέως, ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἄκρα ἐξειδίκευσις, ἡ θρησκευτικὴ κρίσις εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ ἐπαναστατικότης τῶν σπουδαστῶν, συνιστοῦν τὴν εἰκόνα μιᾶς νέας καταστάσεως, ἡ ὁποία ἔχει δημιουργηθῆ εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσι. Καὶ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καλούμεθα νὰ καταστήσωμεν πραγματικότητα τὴν χριστιανικὴ παρουσία.

Ὁ καθηγητῆς Dr. J. Ruiz - Gimenez τοῦ πανεπιστημίου τῆς Μαδρίτης, τόνισε ὅτι πρέπει νὰ πάρουμε σὰ θάσι τῆς ἐργασίας μας, τὸ γεγονὸς ὅτι, τὸ πανεπιστήμιο διέρχεται κρίσι. Γι' αὐτὸ τὸ πανεπιστήμιο ἔχει ἀνάγκη μιᾶς αὐτοκριτικῆς. Τὸ Συνέδριο ἔκλεισε ὁ Dr. W. A. Visser 't Hooft τ. Γ. Γ. τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν με τὰ ἑξῆς: «Τὰ θέματα αὐτὰ τὰ συζητοῦμε χρόνια τώρα. Χρειαζόμαστε μιὰ νέα ὄθησι». Καὶ ἡ ὄθησις αὐτὴ νομίζομε θὰ εἶναι μιὰ περισσότερο ὑπαρξιακὴ καὶ λιγώτερο διανοητικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος. Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ μήνυμα τῶν Ὁρθοδόξων στὸ Συνέδριο. Ὅπως ἐτόνισε ὁ π. Ἱ. Ἀλεξίου, δὲν μποροῦμε νὰ συζητοῦμε γιὰ Χριστιανικὴ Παρουσία στὸ Πανεπιστήμιο ἂν πρῶτα αὐτὴ δὲν γίνῃ βίωμα καὶ ζωὴ μας.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

Τὸ σημειωματάριο

ἐνός

συνανδρώπου

Δὲν ἔλαβα γράμμα σας, ἀγαπητὲ ἀγαγῶστα, ὅπως εἶχαμε συμφωνήσει στὴν ἀρχή. Τώρα πὸν τὰ ταχυδρομεῖα λειτουργοῦν καλύτερα ἀπὸ τοὺς προηγουμένους μῆνες, χαρίστε μου παρακαλῶ τὴ χαρὰ αὐτῆς τῆς ἐπικοινωνίας.

Ἀναφέραμε, λοιπόν, στὸ τελευταῖο σημείωμά μας τὸν Γάλλο καθηγητὴ Jean Fourastié. Ὁ μελλοντολόγος συγγραφεὺς ἐκφράζει τὴν εὐχὴ νὰ ὑπάρξουν, μέσα στὴν παγκόσμια αὐτὴ ἀταξία, λαοὶ πὸν θὰ θελήσουν (νὰ διαφυλάξουν μερικὸς ἀκόμη αἰῶνες τὴν παραδοσιακὴν τὸν ζωή...). Καὶ αὐτὸ δὲν γράφεται ἀπὸ κάποιον πὸν ἀγνοεῖ τὴν ἀξία τῶν διανοητικῶν σχέσεων καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς τεχνικῆς προσόδου.

Ἄλλοίμονον, νὰ καθυστερήσῃ ἀκόμη στὸν τόπο τοῦτο ὁ Δυτικὸς τρόπος ὁργανώσεως τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς, ὁ ἐξοπλισμὸς μας μὲ τεχνικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ μέσα. Ἐκεῖνο πὸν ζητεῖται, εἶναι ἡ προφύλαξις καὶ ἡ διαφύλαξις τῆς «παραδοσιακῆς μας ζωῆς», τῆς ζωῆς ἐκείνης πὸν μοσχοβολαεῖ Ἑλλάδα. Αὐτὸ ὄχι μόνον εἶναι χρήσιμο γιὰ μᾶς, ἀλλὰ ἀποτελεῖ καὶ πρώτη ἀνάγκη γιὰ τοὺς ἄλλους λαοὺς. Τοῦτο γιατί μέσα στὴν ὅλη σύγχρσι τῶν λαῶν χάνονται συχνὰ οἱ δεῖκτες πορείας τῶν πολιτισμῶν. Κλονίζεται ἡ ἔννοια τοῦ σταθεροῦ καὶ ἀπολύτου, ἐνῶ ἐπικρατεῖ ἡ τάσις πρὸς τὴ σχετικότητα. Κινδυνεύει, ἐπομένως, ὁ παγκόσμιος πολιτισμὸς ἀπὸ τὴν ἔλλειψη προσανατολισμοῦ. Στὴ σύγχρονη Βαβέλ τοῦ ἰδεολογικοῦ πληθυντικισμοῦ (pluralisme), ὁ παγκόσμιος «ὄργανισμὸς» τοῦ πολιτισμοῦ κινδυνεύει νὰ χάσῃ τὴν ἰσορροπία του. Ἔχει ὁργανικὴ ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα ἄξιο σταθερότητα, ἀπὸ μιὰ «ζύμη» πὸν δὲν ἀλλοιώνεται, ἀλλὰ ζυμοῖ. Τὴν ἀνάγκη αὐτὴ μποροῦν νὰ ἐκανοποιήσουν μόνον οἱ ἀνθρώπινες ἐκεῖνες ὁμάδες πὸν ὑπηρετοῦν ὑπερχρονικὰς ἀξίες καὶ ἰδανικά. Ὅτι ὠραιότερο ἐδημιούργησε ὁ παγκόσμιος ἄνθρωπος καλεῖται νὰ δώσῃ τὸ παρὸν σὴ μεταβατικὴ καὶ κρίσιμη αὐτὴ ὥρα.

Ἡ Ἑλλάδα, χάρις στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ σοφία καὶ τὴ χριστιανικὴ παράδοσι, ἔγινε ἀρκετὲς φορὰς ἡ ζύμη ἐκείνη πὸν ἐζύμωσε τὸ φέραμα τῆς παγκοσμίου ἰστορίας καὶ εἶσι ferum victorem cepit et artes intulit agreti Latio. Καὶ σήμερα παρὰ τὰ δεινοπαθήματά μας, ἡ ψυχὴ τῆς χώρας μας κάτι μπορεῖ νὰ προσφέρῃ στὸ σύγχρονο ἄνθρωπο. Τῆς τὸ ζητεῖ ἰκετευτικά, ὅπως μισολιπόθυμος ὀδοιπὸρος ζητεῖ λίγο νερὸ καὶ λίγο ψωμὶ καὶ ὅπως χροῖνια τώρα μᾶς τὸ φωνάζει ὁ Π. Μελίτης. Τῆς τὸ ζητεῖ ἡ Ἱστορία καὶ ἂν δὲν τὸ δώσῃ ὄχι μόνον θὰ «χάσωμε τὸ τραῖνον», ἀλλὰ καὶ θὰ συρθεῖμε μελλοντικὰ στὸ δικαστήριον τῆς συνειδήσεως τοῦ πολιτισμοῦ γιὰ «ἐγκατάλειψη θέσεως».

Δ. Ναθαναήλ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Το «Φεστιβάλ 'Αθηνών» μπορεί να χαρακτηριστεί την έφετεινή του χρονιά ως «Χρονιά των μικρών συγκροτημάτων». Πραγματικά, τα μικρά συγκροτήματα, έν σχέσει προς τα μεγάλα είχαν, αναλογικώς, μια εξέχουσα θέση στο γενικό πρόγραμμα.

Βέβαια το έφετεινό φεστιβάλ δεν είχε την πολυτέλεια, τὸν ἐπιδεικτικὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐκείνη συγκέντρωσι μεγάλων ὀνομάτων καὶ τίτλων ἄλλων ἐτῶν, πού πολλές φορές ἐπέφερε τὸν κόρο καὶ τὴν πτώση τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλλιτεχνικοῦ γεγονότος λόγω ἀκριβῶς τῆς μεγάλης προσφορᾶς καὶ τῆς συμπυκνώσεως τῶν ἀκροαμάτων. Ἐφέτος ἦταν περισσότερο λιτό.

Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἴσως νὰ ἐχρειάζοντο 1-2 ἀκόμη μεγάλα συγκροτήματα γιὰ νὰ κεντρισθοῦν τὰ ἰδιαίτερα γούστα.

Πάντως, τὸ έφετεινὸ πρόγραμμα ἦταν πιὸ ἄνετο καὶ ἄς πῶ, πιὸ φυσιολογικόν. Στὸ τέλος ἦταν καὶ μιὰ εὐκαιρία νὰ ἀκούσωμε καὶ μερικά ἑακουστά μικρὰ συγκροτήματα πού τῆ δουλειὰ τους ἐγνωρίζαμε μόνο ἀπὸ δίσκους ἢ ἀπὸ καλλιτεχνικὲς ἀνταποκρίσεις τοῦ διεθνοῦς τύπου.

ΟΙ «ΜΟΥΖΙΤΣΙ»

Ἡ Τέχνη, ἡ ὕψηλὴ τέχνη τοῦ πολυφημιμένου αὐτοῦ συγκροτήματος παληᾶς μουσικῆς μᾶς ἐμάγευσε κυριολεκτικῶς. Ἄφουα μπορῶ νὰ πῶ, ὅτι τὸ ἐξαιρετικόν αὐτὸ συγκροτῆμα καὶ οἱ ὄλως ἐξαιρετικοὶ μουσικοὶ οἱ ὅποιοι τὸ ἀπαρτίζουν διέρχονται τὴν περίοδο τῆς πλήρους ὀριμότητος τῆς δουλειᾶς τους.

Ὀλόκληρο τὸ συγκροτῆμα εἶναι τώρα μιὰ ψυχὴ, μιὰ καρδιά, ἕνα πνεῦμα, μιὰ θέλησι, μιὰ νοοτροπία, ἡ ὅποια ἀντιμετωπίζει τὰ ποικίλα προβλήματα, αἰσθητικὰ καὶ τεχνικὰ, μὲ τέτοια ὁμοψυχία καὶ τέτοια ἀκριβεία στὴν ἀπόδοσι τῶν λεπτομεριῶν, ὥστε ὄλα τὰ ἔργα ν' ἀποκοτῶν τὴν ὑποβάλλουσα ἐκείνη αἴσθησι τῆς ἐγκυρότητος καὶ τῆς αὐθεντικότητος, τῶν στοιχείων δηλ. ἐκείνων, τὰ ὅποια συνθέτουσ τὴν ἔννοια τῆς ὕψηλῆς τέχνης.

Αὐτὴ τὴ στιγμή, πιστεύω, ὅτι οἱ «Μουζιτσι» εἶναι τὸ αὐθεντικότερο μουσικόν συγκροτῆμα παλαιᾶς ἰταλικῆς μουσικῆς. Δὲν μπορῶ νὰ ἀμφισβητήσω τὶς σοβαρώτατες ἐπιδόσεις ἄλλων ἑακουστῶν μουσικῶν συγκροτημάτων στὴν ἴδια μουσικὴ περιοχὴ, ἀλλὰ ἴσως οἱ φυλετικὲς καταβολές τους, ἴσως τὸ περιβάλλον τους, τοὺς κάνει νὰ δίδουν ἐκεῖνο τὸ ξεχωριστὸ «κάτι» πού δὲν μποροῦν νὰ δώσουν ἄλλοι, ἐπίσης ἑακουστοὶ καλλιτέχνη.

ΣΕΞΕΤΤΟ «ΛΟΥΚΑ ΜΑΡΕΝΤΖΙΟ»

Οἱ ἔξι καλλιτέχνη οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸ Φωνητικὸ Σεξεττό τὸ ἀφιερωμένο στὸν συνθέτη Μανδριγαλιῶν τοῦ 16ου αἰῶνα Λούκα Μαρέντζιο, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἰταλικά συγκροτῆματα τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἡ προβολὴ ξεχασμένων ἔργων τῆς παληᾶς ἰταλικῆς Μουσικῆς. Πολλὰ ἀπὸ τὰ συγκροτῆματα αὐτὰ ἐνισχύονται ὀικονομικῶς ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν Κράτος. Τὰ περισσότερα ὅμως κατορθῶνουν μόνο τῶν, ὄχι ἀπλῶς νὰ συστηροῦνται, ἀλλὰ νὰ διαπρέπουσ ἐπαξίως στὸν διεθνή καλλιτεχνικὸν στίβον. Νᾶ, μιὰ ἀκόμη ἀπόδειξι τῆς στροφῆς, μεγάλου μέρους τοῦ παγκοσμίου κοινοῦ τῶν φίλων τῆς Μουσικῆς πρὸς τὴν παληᾶ Μουσικὴ, δηλ. τῆ χαρακτηριστικὴ ἐκείνη μουσικὴ τῆς ἡμέρας, τῆς ἰσορροπίας καὶ προπάντων τῆς ὀρθοφροσύνης.

Καὶ ἀκούγοντας τὸ Σεξεττό, ἀναλογιζόμενοι ποιά ἀξία μποροῦν νὰ ἔχουν οἱ ὠραῖες ποιοτικὲς φωνές, ὅταν εἶναι ἀτεχνες καὶ ἀνέκφραστες, ὅταν ὁ καλὸς Θεὸς δίνει σὲ μερικὲς μέτριες ποιοτικῶς φωνές, ὅπως οἱ τραγουδιστὰ τοῦ Σεξεττοῦ τοῦ «Λούκα Μαρέντζιο» τὴ χάρη νὰ εἶναι τόσο τεχνίτρες καὶ τόσο ἐκφραστικές; Ὅταν μποροῦν μὲ τὴν ὀρθοφροσύνη, μὲ τὴν ὅποια προικίζει τοὺς συνετοὺς ἐρευνητᾶς, ἡ Μελέτη, τὶς λιτὲς μεθόδους καὶ τὶς σαφεῖς σκέψεις (ψυχῆς πραγματικὰ καλλιτεχνικῆς), νὰ μᾶς μεταδίδουν τὴν μαγεία τῆς μουσικῆς καὶ τὶς εὐεργετικὲς χάρες αὐτῆς τῆς Θεῆας Τέχνης; Καὶ οἱ ἔξι καλλιτέχνη, τραγουδιστὰ ἔμπειροὶ καὶ κατασταλαγμένοι, κατορθῶναι νὰ ἀναθιώνουν ὄλη τὴ χάρη, τὴ σαγῆνη καὶ τὴν γλυκύτητα αὐτῆς τῆς μουσικῆς τῶν Μανδριγαλιῶν μὲ τέτοιο θερμὸ τρόπο, ὥστε νὰ νοιώθῃ κανεὶς ἀσυναίσθητα τὴν μουσικὴ αὐτὴ πού ἔζησε πρὸ 400 ἐτῶν, ὅτι εἶναι κάτι πού ταιριάζει καὶ ἱκανοποιεὶ τὶς σημερινὲς πνευματικὲς ἀκουστικῆς, ἀλλὰ καὶ νευροψυχικῆς μᾶς ἀνάγκες.

Μουσικὲς Μινιατούρες, ἐξαισῆς ἀκουστικῆς αἰσθήσεως πού μᾶς κάνουν ἀκόμη νὰ ριγοῦμε καὶ νὰ χαιρώμεθα τὴ μουσικὴ καὶ τὰ σκιρτήματα μιᾶς ἐποχῆς, πού δυστυχῶς ἀρχίζει νὰ γίνεται θρύλος καὶ παραμῦθι. Ἄξιὸς λοιπὸν ὁ ἐμπνευστῆς τοῦ συγκροτήματος κ. Πιέρο Καβάλλι.

ΚΟΥΑΡΤΕΤΤΟ «ΚΑΙΚΕΡΤ»

Τὸ δραστηριώτατο αὐτὸ συγκροτῆμα Μουσικῆς ὀωματιῶν, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ὄνομα τοῦ 1ου βιολιοῦ τοῦ Κουαρτέτου κ. Καϊκερτ, ἐγνωρίζα μόνο ἀπὸ δίσκους τῆς «Ντῶυτσε Γκραμοφῶν». Οἱ συναυλιές

του στην Ἀθήνα ὑπῆρξαν πειστήρια τῆς διεθνῶς φημισμένης δουλειᾶς του.

Ἡ μακροχρόνια συνεργασία τῶν τεσσάρων μουσικῶν καὶ ἡ πίστι τους — ὅπως καταφαίνεται ἀπὸ τὴν ἡλικία τοῦ συγκροτήματος τὸ ὁποῖον ἰδρύθη τὸ 1937 — στὰ ὑψηλὰ ἰδανικά τῆς μουσικῆς δωματίου, ἐπέφερε τὴν κατεργασία ἐκείνη ἢ ὅποια χαρίζει τελικῶς τὶς δυσκολοκατάκτητες ἀρετὲς τῆς μουσικῆς ειδικότητος τοῦ συγκροτήματος.

Ἡ πειθαρχία, ἡ γλυκύτης, ὁ ὁμορφος ἦχος, ἡ γλαφυρότητα τῆς μουσικῆς φραστικῆς, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ὁ ὁμοιομορφος καὶ ὁμοιότροπος συναισθηματισμὸς τῶν ἐκτελεστῶν, προσέδιδε στὶς ἔρμηνιες τῶν ἔργων, τὴν ἐγκυρότητα τῆς πραγματικῆς τέχνης, τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, μὲ ὅλες τὶς συναφεῖς προεκτάσεις τῶν ἐντυπώσεων εἰς τὸ ἀκροατήριον, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπέδειξε τὴν ἱκανοποίησίν του.

ΟΙ «ΙΦΙΓΕΝΕΙΕΣ» ΤΟΥ ΓΚΛΟΥΚ

Εἶναι πολὺ ὀρθὴ ἡ ἀποψὶς νὰ παίζωνται εἰς τὰ ἐρεῖπια τοῦ Ἡρωδείου μόνον ἔργα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ ἱστορία. Καὶ ὁ ἄριστος καὶ ὁ τόπος ἐπιβάλλουν τὴν διατήρησιν τῆς γραμμῆς αὐτῆς. Γιὰ τὰ ἄλλα μελοδραματικά ἔργα ὑπάρχουν ἄλλοι ἄριστοι πῶς κατὰλληλοι. Ἐδῶ, ὅς διατηρηθῆ αὐτὴ ἡ μουσικὴ ἀποκλειστικότης καὶ ὅς μὴ λεχθῆ ὅτι περιορίζεται καλλιτεχνικῶς τὸ Φεστιβάλ. Τὸ Μπάϋρωϋτ, ἐπὶ 10ετίες παίζει τὰ ἴδια ἀκριβῶς ἔργα τοῦ Βάγκνερ. Τὸ θέμα εἶναι πῶς τὰ παρουσιάζει κάθε φορά.

Καὶ οἱ μὲν προθέσεις γιὰ τὴν παρουσίαν τῶν Ἴφιγενειῶν ἦσαν φυσικὰ ἐπαινετές, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἀμφισβητήσιμα. Τέλος πάντων, πρέπει νὰ καταλάβουμε ὅτι ἡ Μουσικὴ δὲν εἶναι ἐυκόλη δουλειὰ ἀν τὴν θέλουμε μόνον ὡς δουλειὰ καὶ ὄχι καὶ σὰν ἰδέα καὶ σὰν προσωπικὸ ἰδανικόν. Δὲν μπορεῖ σὲ ἐλάχιστον χρόνον, μὲ ἀνεπαρκεῖς δοκιμῆς, ἐιδικῶς δὲ ἐλλειπεῖς χωριστῆς δοκιμῆς τῶν ἐκτελεστῶν καὶ ὕστερα τῶν συνόλων, νὰ ἐπιτευχθῆ καλλιτεχνικὸν ἀποτέλεσμα. Καὶ οἱ δυὸ «Ἴφιγένειες» ἔπασαν στὶς λεπτομέρειάς τους. Δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἡ σκηνοθετικὴ οὔτε ἡ μουσικὴ ἀτμόσφαιρα, ἐκείνη δηλαδὴ ἡ καλλιτεχνικὴ πειστικότης, ἡ ὅποια νὰ μεταδίδῃ τὴν ὑποχρεωτικὴ συγκίνησιν ἢ τοῦλάχιστον τὸν ἐντυπωσιασμὸν πού ὀφείλει νὰ μεταδίδῃ μιὰ ὁποιαδήποτε ὄριμη καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις. Ὅλο καὶ κάτι ἔφταιγε. Πότε ἡ ὀρχήστρα, πότε οἱ τραγουδισταί, πότε τὰ Μπαλέττα, πότε ἡ μεγάλη διασπορὰ τῆς χορωδίας, παραστρατήματα τὰ ὅποια μᾶς ὑπενθύμιζαν διαρκῶς τὴν ἀδίκην διασπάθησιν τῶσων καλλιτεχνικῶν δυνάμεων. Καὶ ὑπῆρχε ἀλήθεια ἐξαιρετο ὕλικόν.

ΤΑ «ΠΑΘΗ» ΤΟΥ ΙΩ. ΣΕΒ. ΜΠΑΧ.

Θὰ ἦταν ὁμολογουμένως προτιμότερο, νὰ μὴ μιλήσω γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κατὰ «Ἰωάννη» καὶ λιγώτερό γιὰ τὰ «Κατὰ Ματθαῖον» Πάθη τοῦ Ἰω. Σεβ. Μπάχ, ἀλλὰ μιὰ προσωπικὴ εὐλάβεια γιὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ εἶδους καὶ ἔνα, τέλος πάντων, χρέος πρὸς αὐτὸν τὸν Μέναν Ἀπολογητὴ τῆς μουσικῆς θεολογίας μὲ ὑποχρεῶναι νὰ πῶ τοῦτα.

Τοῦλάχιστον γιὰ ἓνα μαέστρο, ἡ μουσικὴ καὶ ἐιδικὰ ὠρισμένα μουσικὰ ἔργα ὕπως τὰ «Κατὰ Ἰωάννη Πάθη» πρέπει νὰ εἶναι ἓνα ὄνειρον, ἓνα ἰδανικόν, ἓνα ὄροσημο. Πῶς τόλμησε, πῶς ἀφῆκε τὸν κ. Παριδὴ ἢ καλλιτεχνικὴ του συνείδησιν νὰ παρουσιάσῃ ἓνα τέτοιο ἔργο πού πρωτίστως εἶναι ἓνα «θεῖο κήρυγμα», μιὰ «συνταρακτικὴ μουσικὴ ἐποποιία καὶ ὕστερα μουσικὴ αἰσθητικὴ καὶ ἀκουστικὴ ἀπόλαυσις, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἔχουν ἐπιτύχει τὰ συγκροτήματα τὶς βασικὰς προϋποθέσεις μιᾶς ἀπλῆς καὶ εὐπρόσωπης παρουσιάσεως.» Ἄδειτο, φάλτσο, κακὰ τραγουδισμένον, ἀνέκφραστο, ὑπογράμμισε τὶς συνεχεῖς προχειρότητες καὶ τὶς ἀπερισκεψίες μας. Οὔτε οἱ σολίστ, οὔτε ἡ χορωδία Κλασσικῆς Μουσικῆς, οὔτε ἡ Ὄρχηστρα τῆς Ραδιοφωνίας, κατάρθωσαν νὰ κατανικήσουν τὴν σαγήνη πού κατεπρόδωσε τὸ πνεῦμα. Τὰ «Κατὰ Ἰωάννη Πάθη» ἦταν μιὰ ἀνευλάβεια, ἓνας ἐμπαιγμὸς τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ κοινού.

Βεβαίως, τὰ «Κατὰ Ματθαῖον», ὑπὸ τὸν Πιέρ Ντερβῶ καὶ τὴν χορωδία τοῦ Συλλόγου Διδασκάλων τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Μονάχου, δὲν εἶχαν τὴν τύχην τοῦ προηγουμένου ἔργου.

Ἐδῶ ὑπῆρχε κάποια γραμμὴ, μιὰ σιγουριά, μιὰ συνέπεια. Ἡ χορωδία ἦταν σωστὴ, πειθαρχημένη, ἔστο καὶ μὲ τὸ πτωχότερο φωνητικὸ ὕλικόν της, ἀπὸ τὴν χορωδία τῆς κλασσικῆς μουσικῆς. Ἀλλὰ οἱ σολίστ καὶ ἡ ὀρχηστρα ἀπέιχον πολὺ τοῦ πνεύματος τοῦ ἔργου.

Τί ἄλλο νὰ εἰπῆ κανεῖς; Νὰ ὑπενθυμίσῃ ὅτι τὰ «Κατὰ Ματθαῖον Πάθη» εἶναι ὁ Κολοσσὸς τῆς Μουσικῆς τέχνης καὶ δὲν παρουσιάζονται στὴν Ἑλλάδα μὲ 3-4 γενικῆς δοκιμῆς ἓαν φυσικὰ ἔγιναν καὶ αὐτές; Ὅτι ἔχειν μιὰ παιδικὴν χορωδία στὴν ἀρχὴ καὶ δὲν ἦταν σωστὸ νὰ περικοπῆ; Ὅτι σὲ Φεστιβάλ δὲν παίζονται τόσα πολλὰ ὁρατόρια καὶ μάλιστα τέτοιου εἶδους, γιὰτὶ δείχνουν τοῦλάχιστον μουσικὸν ἀρχοντοχωριατισμὸν; Ὅτι τὰ Πάθη δὲν παίζονται ποτὲ σὲ ἀνοιχτὸ ἔγρον καὶ ὅσοι τὰ παίζουν εἶναι μουσικὸι εἰδωλόατρες, διότι εἶναι ἔργα ἀτμοσφαιράς, γι' αὐτὸ καὶ στὴ Γερμανίαν, στὴ χώρα δηλ. πού τὰ ἐγέννησε, παίζονται κυρίως στὶς Ἐκκλησίες; κ.λ.π. κ. λ. π.; Λυποῦμαι γιὰ τὰ γραφόμενα, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κάποιο χρέος...

Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τρίκκης και Σταγών κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ στη μελέτη του «*Η Ἐπάνδρωση τῶν Ἱερῶν Μονῶν Ἁγίου Ὁρους*» (Ἀθήναι 1967) ἀσχολεῖται μὲ ἕνα καίριο πρόβλημα τοῦ σεπτοῦ Ὁρους τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ ἐπάνδρωση εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη. Καὶ ἡ πνευματικὴ ἀναγέννηση, τὸ πρῶτο καθήκον. Ὁ σεβασμιώτατος δεισιδύει στὸ πρόβλημα καὶ τὸ ἀναλύει. Αὐτὸς ὁ προμαχῶνας τῆς Ὁρθοδοξίας, ὑπῆρξε κάποτε ἡ πιὸ πολυθροῦ πνευματικὴ κυψέλη. Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξανασθῆ τὴν παλῆα πνευματικὴ του δόξα.

Μὲ τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον ὁ Σεβασμιώτατος, μιλάει σ' ἕνα ἄλλο του βιβλίον: «*Ὁ ἅγιος Βησσαρίων*» (Ἀθήναι 1966) γιὰ τὸ ὁμῶνυμο Μοναστηρί, ὅπως παλιότερα εἶχε γράφει γιὰ τὸν «*Ἅγιο Στέφανο*» τῶν Μετεώρων (Ἀθήναι 1962). Αὐτὰ τὰ βιβλία ἀποτελοῦν ὄχι ἀπλῶς ἕναν «*ὁδηγὸ*» γιὰ τὸν προσκυνητὴ, ἀλλὰ ἕνα θετικὸ τρόπο νὰ πλησιάσουμε καὶ νὰ γνωρίσουμε τὶς πνευματικὰς αὐτὰς ἐστίες τῆς Ὁρθοδοξίας.

★

«*Τὸ Ἱερὸ Φῶς*» (Ἀθήναι 1966) τοῦ ΔΗΜ. Σ. ΦΕΡΟΥΣΗ εἶναι ἕνα ἱστορικὸ δράμα σὲ πέντε πράξεις. Ἡ θεματογραφία του ἀναφέρεται σ' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ καὶ δράση τῶν Θεσσαλονικῶν Ἱεραποστόλων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Ἀπόλυτα γνώστης τοῦ ἱστορικοῦ χώρου στὸν ὅποιον κινεῖται, ἀναπτύσσει τὰ δραματικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἐντάσσει σὲ μιὰ σωστὴ σκηνικὴ οἰκονομία. Ὁ θεατρικὸς λόγος ὀλοκληρῶνεται μὲ τὴν κίνηση καὶ τὴν ὄλη ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου. Τὰ πρόσωπα γίνονται τραγικά, ὅσο καὶ ἀνθρώπινα. Ἡ ἀνέλιξη τοῦ μύθου γίνεται σωστά, μὲ ὄλες τὶς ἀπαραίτητες προεκτάσεις καὶ ἀναφορές. Τὸ σκηνικὸ — ἢ σκηνικὴ τοποθέτηση — ἐντάσσεται ὀργανικά καὶ ἡ κίνηση τῶν ἡρώων γίνεται ἀβίαστη. Στὸ «*Ἱερὸ φῶς*» ζοῦμε τὴν ἀτιμῶσφαιρα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς ἐποχῆς τῶν ὀραίων χριστιανικῶν ἀγωνισμάτων. Παρακολουθοῦμε τοὺς ἀγῶνες τῶν Ἱεραποστόλων, καὶ τὴ δύναμι πού ἔχει ἡ πίστι ὥστε ὀρη μεθιστάνειν». Ἀλλῶστε καὶ στὸ ἀφηγηματικὸ ἱστὴρημα τοῦ κ. Φ. «*Κύριλλος καὶ Μεθό-*

διος» (Ἀθήναι 1966), πάνω στὸ ἴδιο θέμα, δίνονται τὸ ἴδιο πετυχημένα ὀ ἀγῶνες τῶν Ἱεραποστόλων. Καὶ εἶναι ἀξίεπαινος πού ἔπιασε ἕνα τέτοιο θέμα καὶ τὸ ἔκαμε τέχνη. Ὁ κ. Φ. ξέρει νὰ μεταχειρίζεται σωστά τὸ θεατρικὸ λόγο, ὅπως τὸ εἶχε ἀποδείξει καὶ προηγούμενα μὲ τὰ ἑπτὰ μονόπρακτά του: ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΣΚΗΝΗ (Ἀθήναι 1962)

ΕΛΑΒΟΜΕΝ:

Μητροπολίτου Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ: «*Πεπραγμένα*» (1945-1967) Ἀθήναι 1967.

Μητροπολίτου Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ: «*Πρὸς τὸ ἀρχέτυπον κάλλος*», Δράμα 1967.

Θεοδ. Π. Στυλιανοῦ: «*Ἀνήσυχτα νερά*», Λευκωσία 1967.

Πρεσβ. Κωνστ. Φούσκα: «*Ἡ θεολογία Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου*», Ἀθήναι 1967.

Τοῦ αὐτοῦ: «*Ὀἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐποχὴν μας*», Ἀθήναι 1967.

Παναγ. Κοροντζῆ: «*Ἡ ψυχολογία ὡς ἐπιστῆμη τῆς ψυχῆς*». Ἐκδόσεις «*Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν*», Ἀθήναι 1967.

Γεωργίου Μαυρικήκη: «*Ἡ στατιστικὴ μέθοδος εἰς τὴν ψυχολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν ἔρευναν*», Ἀθήναι 1966.

Σόλωνος Νινίκα: «*Ὁ νέος διωγμὸς κατὰ τῆς θρησκείας εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν*», Ἀθήναι 1966.

Μιχ. Θεοδωρομανωλάκη: «*Ἁγία Προσκυνήματα (Συρίας, Ἰορδανίας, Ἰσραήλ)*», Ἀθήναι 1967.

Ἀντῶν Ἰννινου: «*Συνάντησι μὲ τὸν ἄλλον ἑαυτὸ μου*», Ἀθήναι 1967.

Σταύρου Δ. Ροζάκη: «*Ἐλεγεία καὶ εἰδύλλια*» (ποιήματα), Ἐκδόσεις «*Λογοτεχνικοῦ Σταδίου*», Ἀθήναι 1967.

Θεοδ. Θεομοῦ: «*Στ' ἀχνάρια Ἐκείνου*», Ἀθήναι 1966.

Ἀρχ. Χριστ. Παρασκευαΐδου: «*Μία Θεοστυγῆς συμπαιγνία: Ἡ δίκη τοῦ Ἰησοῦ καὶ αἱ κατ' αὐτὴν δικονομικὰ παραβάσεις*», Θεσσαλονικῆ 1967.

Μιχ. Μαραθεύτη: «*Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν διδασκάλων*» (ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ προσωπισμοῦ), Λευκωσία 1967.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Ἐκδόσεις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονικῆς: Ἀγίας Σοφίας 39. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Μισραλιώτου 13 Ἀθήναι (402). Ἐτησίαν συνδρομὴ δρχ. 70, ἐξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέ-

«ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΑΓΩΓΗΣ»

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΟΝ

‘ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ,

• ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΝ • ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ • ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ • ΛΥΚΕΙΟΝ

ΕΝ Π. ΨΥΧΙΚΩ

’Ανθέων 16. Πλατ. Εὐκαλύπτων. Τηλ. 673-855.

Μία Συμβολή

εἰς τὴν Ἑλληνοχριστιανικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νέας γενεᾶς.

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΕΣ»

Ἀκαδημίας 45 (τ. τ. 135). Τηλ. 624-233. Αθήναι.

Εἰς τὴν σειράν τῶν ἐκδόσεων «Ψυχολογία καὶ Ζωή» ἐκυκλοφόρησαν κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον σειρά ἔργων τοῦ ψυχιάτρου-συγγραφέως Ἄρ. Α. Ἀσπιώτη ἀναφερομένων εἰς τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας.

Τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. *Τὸ παιδί καὶ ὁ χαρακτήρ.*
2. *Τὸ παιδί καὶ ὁ ψυχικός του κόσμος.*
3. *Τὸ παιδί καὶ ἡ σεξουαλικὴ διαφώτισις.*
4. *Τὸ παιδί καὶ ἡ οἰκογένεια.*
5. *Τὸ παιδί καὶ τὸ παιγνίδι.*
6. *Τὸ παιδί καὶ ἡ σχολικὴ του ζωὴ.*
7. *Τὸ παιδί καὶ ἡ κοινωνικὴ του ζωὴ.*
8. *Τὸ παιδί καὶ ἡ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις.*
9. *Τὸ παιδί καὶ τὸ μάθημα.*
10. *Ἡ ψυχικὴ ὑγιεινὴ τοῦ μαθητοῦ.*
11. *Τὰ δύσκολα παιδιά.*
12. *Οἱ φόβοι τοῦ παιδιοῦ καὶ αἱ ἀποτυχίαι του.*
13. *Τὰ ἐλαττώματα τῶν παιδιῶν.*
14. *Ἡ Ἀγωγή καὶ ὁ νέος ἄνθρωπος καὶ*
15. *Ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων (Ἀρχαὶ καὶ Ἐφαρμογαὶ κατὰ τὴν μαθητικὴν ἡλικίαν).*

Τὰ ὡς ἄνω ἔργα παρουσιάζουν τὰς θεωρητικὰς καὶ πρακτικὰς ἀπόψεις τῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν σημερινῶν παιδιῶν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν των εἰς τὴν κανονικὴν καὶ πλήρη ἀνάπτυξιν μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως, ἀποτελοῦν δὲ ἕνα χρησίμον βοήθημα διὰ τοὺς γονεῖς, τοὺς ἐκπαιδευτικούς, τοὺς κληρικούς, τοὺς ἰατρούς, τοὺς ἀρχηγοὺς νεανικῶν ὁμάδων, τοὺς σπουδαστὰς ἀνωτάτων σχολῶν.

Ἐνεκα τῆς κοινωνικῆς χρησιμότητος τῶν ὡς ἄνω ἐκδόσεων, ἡ τιμὴ των ὠρίσθη ὥστε νὰ εἶναι προσιτὴ εἰς πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τὰς ἀποκτήσουν.

Αἱ ἐκδόσεις μας εὐρίσκονται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα ὡς καὶ εἰς τὸ κεντρικὸν γραφεῖον διαθέσεως τευχῶν (Ἀκαδημίας 45, τ.τ. 135, τηλ. 624-233).